

Для міста Львова, що знаходиться на перетині транспортних шляхів медичний туризм є чудовим шансом для розвитку вітчизняної сфери медицини та можливістю поповнення бюджету. Відстань від Львова від кордону з ЄС всього-навсього 70 км і транспортне сполучення з більшістю Європейських країн з кожним днем покращується. Тим більше, що хворі з-за кордону самі обирають львівські клініки. Пацієнти з Європи, Великобританії, Ізраїлю, США, навіть Еміратів та Азії вже стали частими гостями львівських медичних закладів. Можливості медичного туризму оцінили і найближчі сусіди України, зокрема Польща. Під час виконання дослідження частка поляків серед пацієнтів львівських клінік була найвищою. У нас є власний козир – співвідношення "якість/ціна". Львівським медикам є чим пишатись – і унікальними медичними розробками, і високими результатами в лікуванні. При цьому вартість медичних послуг в Україні набагато нижче вартості аналогічного лікування в інших країнах. Сьогодні найпопулярніші напрямки медичного туризму Львова – лікування безпліддя, та стоматологія.

Ореста Бордун
Марта Мальська

Гео-соціо-економічна характеристика медичного туризму міста Львова

Теорія та методика впровадження

О.Ю Бордун, доцент кафедри туризму ЛНУ імені Івана Франка з 2006 р. Основна тематика «Туристичні потоки: планування та організація» М.П. Мальська, професор, завідувач кафедри туризму ЛНУ імені Івана Франка. У 2004 р. - "Почесний працівник туризму України". Основна тематика «Формування і розвиток просторових систем послуг». Автор 198 праць.

978-613-9-84058-8

**Ореста Бордун
Марта Мальська**

**Гео-соціо-економічна характеристика медичного туризму міста
Львова**

**Ореста Бордун
Марта Мальська**

**Гео-соціо-економічна
характеристика медичного туризму
міста Львова**

Теорія та методика впровадження

LAP LAMBERT Academic Publishing RU

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:

LAP LAMBERT Academic Publishing

is a trademark of

International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

17 Meldrum Street, Beau Bassin 71504, Mauritius

Printed at: see last page

ISBN: 978-613-9-84058-8

Copyright © Ореста Бордун, Марта Мальська

Copyright © 2018 International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

All rights reserved. Beau Bassin 2018

Львівський Національний Університет імені Івана Франка

Бордун О.Ю, Мальська М.П.

Гео-соціо-економічна характеристика медичного туризму міста Львова

(Теорія та методика впровадження)

Рига

«LAP LAMBERT Academic Publishing»

2018

УДК 911.3796

Рецензенти: І.Р. Михасюк, доктор економічних наук, заслужений професор ЛНУ імені Івана Франка

О.О.Любіцева, доктор географічних наук, професор КНУ імені Тараса Шевченка

Н.В. Антонюк, доктор історичних наук, професор ЛНУ імені Івана Франка

Бордун О.Ю, Мальська М.П. Гео-соціо-економічна характеристика медичного туризму міста Львова – Рига: «LAP LAMBERT Academic Publishing», 2018. – 101 с.

У даній монографії розглядаються теоретичні основи медичного туризму як нового та дуже перспективного напрямку туризму і детально досліджуються робота та економічна ефективність львівських медичних закладів, які найбільше користуються популярністю серед іноземців. Основна увага приділена структурнофункціональному аналізу діяльності стоматологічних закладів та клінік з репродуктивної медицини. Проблеми перетворення медичного туризму міста Львова у високоприбуткову галузь є загальнодержавного характеру та потребують вирішення на всеукраїнському рівні.

Для фахівців галузі медицини та туризму вищих закладів освіти.

Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету ЛНУ імені Івана Франка (Протокол №4 від 23.05.2018)

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Розділ 1. Теоретичні засади формування медичного туризму, як одного з напрямів туристичної діяльності.....	7
1.1. Поняття та місце медичного туризму в структурі інших видів туристичної діяльності.....	7
1.2. Історія розвитку та фактори, що зумовили виділення медичного туризму в самостійний напрям туристичної діяльності.....	12
1.3. Сучасні тенденції у розвитку медичного туризму.....	17
1.4. Значення медичного туризму та його важливість для розвитку країн.....	23
Розділ 2. Умови розвитку світового та українського ринку медичного туризму.....	30
2.1. Світовий досвід існування ринку медичного туризму.....	30
2.2. Особливості та сучасний стан розвитку ринку медичного туризму в Україні.....	37
Розділ 3. Структурно-функціональний аналіз медичного туризму міста Львова	
3.1. Дослідження функціонування медичного туризму на прикладі стоматологічної клініки «Rikota».....	48
3.2. Дослідження роботи клініки «Інтерсоно» по напрямку медичного туризму.....	53
3.3. Порівняльний ціновий аналіз медичного туру в Україну та лікування в європейській країні.....	64
3.5. Аналіз даних по проведеному анкетуванню туристичних фірм м.Львова.....	77

Розділ 4. Проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні.....	81
 Післямова.....	86
 Додатки.....	91
 Список використаних джерел.....	94

Передмова

Медичний туризм є досить новим поняттям, яке з'явилося відносно недавно та стало ще одним наслідком глобалізації. Та з кожним роком медичний туризм набирає обертів, і все більше і більше людей у всьому світі відкривають для себе пов'язані з цим нові можливості. Таким чином медичний туризм виконує, в першу чергу, важливі соціальні функції, пов'язані із лікуванням та профілактикою захворювань, а також різноманітними заходами, спрямованими на охорону здоров'я населення. З економічної точки зору, для держави впровадження нових видів туризму – це те, що дає змогу виходити на нові ринки туристичних послуг та, відповідно, отримувати більші доходи. Проте, не дивлячись на те, що в Україні, а зокрема у Львівській області, існують усі передумови та фактори розвитку медичного туризму, ця сфера ще не є достатньо дослідженою та проаналізованою. Саме така складність теми та її невивченість у повній мірі зумовила такий вибір, що підтверджує її *актуальність*.

Об'єктом дослідження виступає ринок медичного туризму, як одного із нових альтернативних видів туристичної діяльності, а також суб'єкти господарювання, що функціонують на ньому.

Предметом дослідження є організаційні засади та доцільність функціонування медичного туризму Львова.

Мета роботи – визначити теоретичні та прикладні шляхи формування медичного туризму як перспективного, ефективного та конкурентоздатного туристичного виду діяльності у Львові.

Досягнення цієї мети здійснюється через виконання ряду *завдань*:

- вивчення теоретичних засад медичного туризму;
- аналіз тенденцій, що характеризують стан ринку медичного туризму в Україні та світі;
- дослідження факторів, що формують передумови для успішного розвитку медичного туризму на території України;

- аналіз проблематики та перешкод на шляху успішного становлення ринку медичного туризму;
- вивчення зарубіжного досвіду та порівняльний аналіз вітчизняного та іноземного ринків медичного туризму;
- формулювання ідей щодо подолання проблем, які існують в сфері медичного туризму Львова та України, а також вироблення рекомендацій по покращенню існуючого стану.

У ході написання роботи було використано підручники, наукові посібники, праці вітчизняних та зарубіжних авторів, статті, а також інформацію, подану у періодичних друкованих та електронних виданнях, дані та матеріали надані на досліджуваних суб'єктах діяльності (клініках, туристичних фірмах). В процесі дослідження та аналізу ринку медичного туризму Львова було використано різноманітні методи дослідження, такі як: метод спостереження, метод порівняння, абстрактно-логічний метод (теоретичні узагальнення і формулювання висновків), анкетування та соціологічні дослідження.

Елементами наукової новизни є здійснення реальної характеристики розвитку ринку медичного туризму міста Львова.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій та шляхів для розвитку медичного туризму, становлення його як конкурентоспроможної галузі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ, ЯК ОДНОГО З НАПРЯМІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та місце медичного туризму в структурі інших видів туристичної діяльності

З кінця XIX – початку XX століття спостерігається інтенсивний ріст комерційної активності в сфері медичних послуг, а транскордонні поїздки «за здоров'ям» викристалізувалися в новий напрям туристичної індустрії.

Напрямок лікувально-оздоровчого туризму включає в себе туристичні поїздки, в яких основним спонукальним фактором туристів є бажання досягнути (чи зберегти) стан, що визначається комплексним поняттям «здоров'я». Необхідно зауважити, що зміст терміну «здоров'я» в сучасному трактуванні набагато ширший, ніж загальноприйняте уявлення про здоров'я, як про стан організму, вільний від хвороб, фізичних дефектів і дисфункцій. В статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) здоров'я визначено як «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів».

В англомовній літературі для визначення спрямування туризму, орієнтованого на покращення здоров'я, існує термін «health-related tourism». Крім нього, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі, нормативно-правових актах, діловій практиці використовується достатньо велика кількість термінів для визначення видів діяльності, що охоплюються поняттям «health-related tourism». Серед них як широко поширені, наприклад, оздоровчий туризм, лікувальний туризм, санаторно-курортний туризм, так і відносно нові, часом екзотичні: холістичний туризм, медичний туризм, велнес-туризм, спа-туризм. При цьому формальні визначення вищеперерахованих феноменів часто неоднозначні, а інколи навіть суперечливі.

Для загальної назви описуваного напрямку туристичної діяльності найбільш релевантним є термін «лікувально-оздоровчий туризм». Такий вибір пояснюється тим, що цей термін включає максимально широкий спектр понять, що мають відношення до діяльності, пов'язаної з наданням і споживанням послуг щодо покращення і збереження здоров'я. При цьому такі послуги надаються поза межами звичного середовища індивіда. Важливо, що в даному контексті в якості туристів розглядаються як особи з різними захворюваннями, так і клінічно здорові люди. Лікувально-оздоровчий туризм як окремий вид туризму виділяється в Законі України «Про туризм», але, на жаль, визначення цього виду в законі не наведено. А.В. Бабкін визначає лікувально-оздоровчий туризм як діяльність, що характеризується переміщенням резидентів і нерезидентів в межах чи за межі державних кордонів на термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, цілях профілактики різноманітних захворювань організму людини.

Домінанта цього напрямку туризму синтезує два поняття, пов'язані зі здоров'ям: лікування та оздоровлення. Лікування – це комплекс заходів, спрямованих на полегшення, усунення симптомів та проявів діагностованих порушень життєдіяльності, нормалізацію порушених процесів життєдіяльності. Оздоровлення – це комплекс впливів на організм з ціллю покращення самопочуття і зміцнення здоров'я, що виходять за рамки лікування.

В залежності від того, що лежить в основі діяльності – оздоровлення чи лікування, виділяються два типи лікувально-оздоровчого туризму:

- оздоровчий туризм, коли переслідується ціль покращення і забезпечення стійкості характеристик стану здоров'я шляхом немедичних впливів на організм. В випадку оздоровчого туризму, як правило, важко виділити основну (одну чи ряд послідовно пов'язаних) маніпуляцій. Споживачами послуг оздоровчого

туризму, крім людей з різними дисфункціями, відхиленнями від норми стану здоров'я, можуть бути і клінічно здорові особи;

- лікувальний туризм, коли основною ціллю поїздки є лікування хворіб та інших відхилень від здорового стану організму.

Лікувальний туризм в свою чергу поділяється на наступні види:

- санаторно-курортний туризм, який передбачає лікування в санаторіях з застосуванням медичних не хірургічних чи малоінвазивних хірургічних процедур;
- медичний (клінічний) туризм, передбачає отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичного середовища пацієнта в спеціалізованих лікувальних закладах (лікарнях, госпіталях, клініках, медичних центрах). Характерною особливістю медичного туризму є існування одної чи кількох взаємопов'язаних медичних маніпуляцій, спрямованих на лікування конкретного захворювання, що є первинною ціллю всього туру.

Медичний туризм дозволяє поєднувати процедури, спрямовані на покращення фізичного здоров'я з відпочинком. Головною ціллю такого поєднання є найповніша реабілітація організму після медичних процедур [4, с. 175-178].

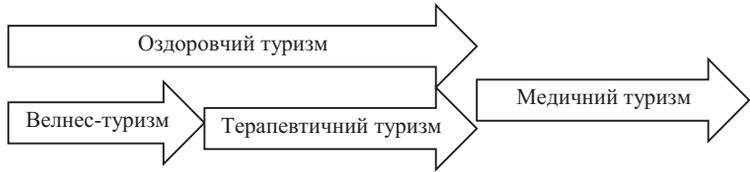
Часто медичний туризм ототожнюють з оздоровчим. Особливо вітчизняні вчені не роблять чіткого поділу та диференціації між новими видами туристичної діяльності, що стосуються лікування та оздоровлення. Так, наприклад, менеджер департаменту медичного туризму «МедВояж», що діє на українському ринку, Наталія Бондаренко, у своєму інтерв'ю газеті «Сейчас» зазначає, що на сьогоднішній день медичний туризм має 3 види: оздоровчий, діагностичний та лікувальний [6]. Таким чином можна зробити висновок, що медичний туризм – це широке поняття, яке включає в себе як клінічне лікування, так і різноманітні обстеження організму, оздоровлення в санаторно-курортних закладах, SPA-центрах і т.д.

Проте, звертаючись до напрацювань зарубіжних вчених, все ж бачимо, що ці поняття не є ідентичними. Оздоровчий туризм передбачає подорожі і відвідування курортів та інших закладів, що пропонують в основному оздоровчі послуги, які включають широкий спектр від терапевтичних до різноманітних фітнес- та релакс-програм. Ознаки оздоровчого туризму:

- перебування за межами дому;
- оздоровлення – як найважливіший мотив подорожі;
- відпочинок в спеціально організованих умовах.

Водночас під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднувати відпочинок за кордоном з отриманням висококваліфікованої медичної допомоги. Медичний туризм передбачає першочергово отримання медичної допомоги для подолання цілком визначеної конкретної проблеми зі здоров'ям. В такому контексті він тісно інтегрований з системою медичних закладів. А оздоровчий туризм орієнтується на рекреаційно-туристичну інфраструктуру. Отже, головною ознакою медичного туризму є бажання отримати неекстрене лікування гострих та хронічних захворювань або проведення медичних маніпуляцій. Але, безумовно, споживач медичної послуги, перетинаючи кордон іншої держави, занурюється у її природне, культурне, духовне середовище. Значить, в цьому змісті такий пацієнт є повноцінним туристом. Як правило, не йдеться про виключні ситуації, коли залучається реанімаційний супровід (для таких випадків доречним вважається термін «медична евакуація») [4, с.122-123].

На відмінності між оздоровчим та медичним туризмом вказує у своїх дослідженнях Хелен Косбурн (рис.1.1.):

<i>Клієнти</i>	Зацікавлені у здоровому відпочинку та отриманні послуг для загального покращення самопочуття	Хронічно хворі та ті, хто прагне оптимізувати здоров'я	Особи з гострими і хронічними захворюваннями
<i>Потреби</i>	Велнес-промоції	Комплементарна (доповнююча) та альтернативна медицина	Традиційна медицина
<i>Послуги</i>	Релаксація, медитація, масаж, спа-послуги, натуропатія, йога, тай-ші, пілатес, фітнес, консультації та навчання, здорове харчування, перебування в умовах дикої природи, еко-туризм, духовні практики та культурні заходи, косметичні процедури	Альтернативна гомеопатія, фізіотерапія, хіропрактика, акупунктура і рефлексотерапія, лікувальний масаж, водні процедури, остеологія, реабілітація, професійна терапія	Хірургія та хірургічна допомога (загальна, ортопедична, нейрохірургія, кардіохірургія, косметична хірургія, трансплантація та ін.), стоматологічні процедури, діагностика, лікування безпліддя, пластична хірургія, хіміотерапія і лікування раку, діаліз, стаціонарне лікування, лікарські консультації, лікування та медична допомога
<i>Засоби</i>	Вітаміни, натуральні і рослинні продукти		Медикаменти
<i>Заклади</i>	Спа/курорти/велнес-готелі	Клініки	Лікарні
<i>Провайдери</i>	Інструктори/коучі/тренери	Практикуючі альтернативну медицину	Лікарі
	Терапевти	Терапевти і представники суміжних професій, пов'язаних зі сферою здоров'я	

Рис.1.1. Зміст оздоровчого та медичного туризму [64]

Отже, медичний туризм – це один із нових, ще мало досліджених видів туристичної діяльності, який має спільні риси з лікувально-оздоровчим, курортно-рекреаційним туризмом, але й має певні відмінності та особливості і становить самостійний напрям туризму.

1.2. Історія розвитку та фактори, що зумовили виділення медичного туризму в самостійний напрям туристичної діяльності.

Незалежно від прийнятої в країні моделі охорони здоров'я і рівня економічного розвитку пацієнти зіштовхуються з великою кількістю труднощів при отриманні медичних послуг. Значна частина цих труднощів зумовлена недоліками, характерними для всіх систем охорони здоров'я. Дуже низькі оцінки сфери охорони здоров'я висловлюють представники як економічно розвинутих країн, так і країн з економікою, що розвивається. Аналіз думок жителів англосовітських країн (США, Великобританія, Австралія, Нова Зеландія, Канада) виявив приблизно такий же рівень незадоволеності охороною здоров'я, як і в Україні, при тому що моделі охорони здоров'я в вищезгаданих країнах суттєво відрізняються. Таке ставлення людей до пропонованих медичних послуг приводить до появи значного нереалізованого попиту на послуги охорони здоров'я, який неможливо задовольнити в рамках національної системи охорони здоров'я [28, с.81].

Причини незадоволеності громадян можуть полягати у так званій «недоступній доступності» певних необхідних або бажаних для них медичних послуг, що виражаються у конкретній цінності для особи співвідношенням результат/вартість. Першочерговими при цьому виступають ціновий і якісний фактор, які насамперед привертають увагу більшості дослідників цієї проблематики. Дійсно, досить багато країн, що позиціонуються як осередки медичного туризму, пропонують медичні послуги-аналогі за значно нижчою вартістю порівняно із США та Великобританією.

Світова економічна криза посилила необхідність зниження витрат домогосподарств в більшості країн світу, і в даному контексті привабливою виглядає можливість зекономити на лікуванні від 20% до 79%. Варто підкреслити, що невисока вартість надання послуг характерна для більшості

країн пострадянського простору, зокрема і України, а тому конкурентні переваги за вартісним фактором є очевидними [24, с.39].

Слід відзначити також інші причини, які зумовлюють активізацію руху медичних туристів в регіональному та міжнародному масштабі. Зокрема, медичні потреби туристів можуть бути пов'язані із маніпуляціями, які не включаються до обраних програм медичного страхування у власних країнах (кардіо- та нейрохірургія, трансплантація, пластична хірургія, стоматологія тощо). У США поширюються випадки відмови лікарів з релігійних міркувань (наприклад, виконувати операції зі штучного переривання вагітності), а в багатьох інших країнах аборт є повністю забороненим на законодавчому рівні (Єгипет, ОАЕ, Ірландія, Чилі) або дозволений лише за винятковими медичними показами (Іспанія, Польща, Мексика, Аргентина, Бразилія, Ізраїль тощо). Жителі Канади чи Великобританії забезпечуються державним страхуванням, проте змушені протягом тривалого часу (від двох місяців до двох років) очікувати проведення необхідної процедури чи операційного втручання фахівців. У деяких країнах (в Сінгапурі, наприклад) санкціонованим є застосування методів лікування із використанням стовбурових клітин, тоді як в більшості країн світу ведуться гострі дискусії про їх доцільність і дозволеність. Існують також пацієнти, які вирішують скористатися медичним напрямком туризму з метою захисту приватності і конфіденційності їх потреб шляхом достатнього ступеня віддаленості місця медичного втручання (стосується пластичної хірургії зі зміни статі, реабілітації наркоманів тощо).

Таким чином, разом із безумовними вартісними та якісними перевагами медичного туризму, існує високий потенціал нереалізованих потреб осіб в медичній сфері внаслідок релігійних, соціальних або законодавчих обмежень при проведенні медичних процедур, які посилюються впливом часового фактора і стимулюють зростання попиту на послуги операторів ринку медичного туризму, адже альтернативою медичної послуги в своїй країні є її цільове отримання за кордоном [24, с.41].

Спричинене глобалізацією зменшення бар'єрів в транскордонній торгівлі послугами сприяло росту ринку медичних послуг, що надаються поза межами постійного проживання пацієнта. В процесі надання таких послуг виникає попит на суміжні послуги, що попадають в сферу туризму: транспортне обслуговування, заклади розміщення і харчування. В комплексі ці послуги можуть бути охарактеризовані як нові форми лікувально-оздоровчого туризму.

Різноманітні недоліки, характерні практично для всіх систем охорони здоров'я, приводять до одного результату: пацієнту в рамках національної системи охорони здоров'я недоступні, з тих чи інших причин, медичні послуги, які йому показані (наприклад, складна кардіологічна ситуація) чи бажані (наприклад, послуги естетичної медицини). Високий потенціал нереалізованих потреб в медичній сфері, труднощі, що виникають при відновленні і підтриманні стану здоров'я служать потужним стимулюючим фактором розвитку перспективного спеціалізованого напрямку туристичної індустрії. Частково, вищезгаданий розвиток сприяв появі нового виду економічної діяльності – медичного туризму.

Коротко- і середньострокові міграції людей, в тому числі і транскордонні, основною ціллю яких є покращення чи закріплення стану фізичного і духовного здоров'я (поїздки на води, до лікувальних джерел, релігійні паломництва до цілющих реліквій) відомі з давніх часів. Однак, через цілий ряд причин, до недавніх пір цьому феномену не приділялась достатня увага. Серед таких причин можна виділити наступні:

- комерційний прояв таких подорожей раніше складав незначну частину в загальному потоці товарів і послуг;
- в минулому столітті кількість осіб, що здійснювали лікувально-оздоровчі вояжі, була відносно малою. Це були здебільшого представники еліти країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, які мали достатні фінансові можливості для оплати медичних послуг в різних країнах.

Але ситуація почала кардинально змінюватись: ринок транскордонних медичних послуг став активно рости і набувати все більш масовий характер. Потік «країни третього світу – економічно розвинуті країни» паралельно з аверсним запрацював в реверсному режимі: в країнах, що розвиваються створили ультрасучасні медичні центри, персонал яких складають висококваліфіковані спеціалісти. Серед них є як представники місцевого населення, що отримали освіту в передових медичних вузах світу, так і запрошені медичні працівники з найбільших клінік економічно розвинутих країн. Більшість пацієнтів в цих центрах складають жителі економічно розвинутих країн Європи, США, Канади і нафтовидобувних країн Близького Сходу.

Підстав для лікування за кордоном чимало, серед яких:

- висока якість лікування;
- наявність найсучасніших технологій та застосування передових методів, які ще не використовуються у вітчизняній медицині;
- нижча вартість послуг;
- прагнення конфіденційності та бажання тримати нелегальний у своїй країні вид лікування.

Наприклад, 90% громадян ЄС отримують лікування в своїх країнах, проте 53% схильні до використання медичних послуг інших країн [28, с.83].

Щороку чисельність медичних туристів зростає, завдяки факторам узагальненим в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Фактори розвитку медичного туризму [28, с.83]

Фактори	Характеристика впливу
Мода на здоров'я та переміщення потреби у здоров'ї до сфери споживчих пріоритетів	Сьогодні системи охорони здоров'я є відображенням глобалізованої споживчої культури. Людей у всьому світі хвилює здоров'я як невід'ємна частина буття. Здоров'я назвали найважливішою особистою проблемою (після фінансових труднощів) 48% українців і поляків, 41% німців, 40% італійців, 35% шведів.

Фактори	Характеристика впливу
Стирання відмінностей у рівні розвитку національних систем охорони здоров'я	За EuroHealth Consumer Index 2009 найкращою у Європі є охорона здоров'я Нідерландів. Друге та третє місця обіймають Данія та Ісландія. Серед країн рейтинг яких з 2008 року підвищився на 5 і більше щаблів – Болгарія, Румунія, Литва, Словаччина, Греція, Угорщина, Естонія. Отже, зникають відмінності у якості медичних послуг між Західною та Східною Європою. Однак в останній зберігаються помірні ціни на відміну від Західної
Політика розвинутих країн у сфері охорони здоров'я	Законодавство розвинутих країн стимулює переміщення через кордон медичних послуг, медпрацівників, взаємне визнання сертифікатів та кваліфікаційних стандартів. У квітні 2009 року Європарламент узаконив вільний вибір країни для лікування, незалежно від місця проживання, з правом на компенсацію витрат
Комерціалізація охорони здоров'я та територіальна диференціація цін	У доповіді ВООЗ у 2008 році зазначається, що «система охорони здоров'я світу рухається в сторону нерегульованої комерціалізації». Водночас ціни на лікування по країнах дуже відрізняються.
Фінансово-економічна криза	«Медичний туризм не має імунітету від рецесії», проте криза заклала стимули для розвитку у перспективі. В умовах економічного спаду кожен уряд опинився перед необхідністю скорочення державних витратків, у тому числі і на медичне обслуговування. Тому багато пацієнтів будуть розглядати лікування за кордоном як цілком реальний варіант
Демографічна структура населення	2010-2020 роки – це період, коли представники найбільш численного покоління «бейбі-буму» 1946-1964 років перейдуть у старші вікові групи. Як відомо, характерним явищем для розвинутих країн на сьогоднішній день є старіюча нація. Тому під сумнівом залишається здатність існуючих систем охорони здоров'я піклуватись про зростаючі потреби старіючого населення. Медичний туризм є альтернативним механізмом подолання вказаних проблем без розширення місцевого потенціалу охорони здоров'я
Інформаційно-інноваційні процеси	Уже інвестовано 23 мільярди євро в електронні технології охорони здоров'я, щоб зробити можливим між державами обмін у електронній формі інформацією про пацієнтів та отримане ними лікування
Накопичений досвід медичної практики у розвинутих країнах світу	Університетські клініки в Європі відомі як осередки медичної науки понад два століття. Актуальними напрямками медицини в розвинутих країнах світу є лікування онкологічних хвороб, радіаційна онкологія, трансплантація, клітинна терапія, лазерна косметологія та дерматологія, штучне запліднення, а також добре розвинена діагностика

Отже, ринок медичного туризму має чітку тенденцію до зростання, оскільки це конкурентоспроможний та високоприбутковий сегмент світового ринку послуг, розвиток якого зумовлюється цілим рядом об'єктивних факторів. Тому стратегічна інтеграція регіонів України з високим

потенціалом розвитку медико-туристичних послуг в глобальну туристичну систему є закономірною необхідністю.

1.3. Сучасні тенденції у розвитку медичного туризму

Нині виникла нова сфера глобального конкурентного протистояння національних економік, оскільки медичний туризм за останні роки отримав статус одного з базових конкурентоспроможних елементів ефективної сервіс-орієнтованої економіки.

Медичний туризм є проявом нової концепції охорони здоров'я Європи, девізом якої слугує гасло: «Пацієнти без кордонів». У 2008 році у Європейському союзі була проголошена директива про права пацієнтів у транскордонному забезпеченні медичними послугами, мета якої – створення офіційного механізму для існування єдиної системи охорони здоров'я.

Світова наукова спільнота відгукнулася на потреби практики численними дослідженнями проблем медичного та оздоровчого туризму. З 2007 року діє Асоціація медичного туризму із центром у Західному Палм Біч у Флориді та численними регіональними центрами у світі. У Сан-Антоніо (Техас) під керівництвом Девіда Г. Веквіста працює Центр дослідження медичного туризму. Результати досліджень публікуються у журналі «Medical Tourism Magazine» та у електронному онлайн журналі «Health Tourism Magazine». Реалізується соціальний онлайн проект «Medical Tourism City». Однак, з точки зору перспектив розвитку, оцінки потенціалу, територіальної організації медичний туризм ще недостатньо вивчений [28, с.84].

Загалом, темпи зростання глобального ринку медичного туризму становлять, за різними оцінками, від 15 % до 30 %. З метою отримання медичних послуг у 2010 році різні країни світу відвідали понад 3 млн медичних туристів. Наприкінці 2010 року глобальна індустрія медичного туризму оцінювалась в 78,5 млрд дол США з очікуваним досягненням у 2012

році позначки у 100 млрд дол США (за результатами дослідження консалтингової компанії «Frost & Sullivan»).

Серед причин формування конкурентоспроможної вартості медичних послуг в медичних центрах країн, що розвиваються, виокремлюють «кореляційну залежність загального економічного стану країни та динамікою валового внутрішнього продукту даної країни». Також доступності закордонної медичної допомоги сприяють низькі адміністративні і судово-медичні витрати відповідних медичних закладів. Адже, зокрема, професійна страхова премія відповідальності за дії хірурга складає в Індії близько 4% від тієї суми, яку сплачує хірург в Нью-Йорку. Разом з тим, варто наголосити, що при плануванні витрат на здоров'я, в особи «повною мірою реалізується економічний раціоналізм», тобто прагнення отримати бажаний результат (покращення стану здоров'я) переважає над необхідністю зекономити. Більшу вагу мають висока якість медичних послуг і відсутність мовного бар'єра. Тому часто відзначається, що медичний туризм залишається регіональним явищем, оскільки більшість медичних туристів обирають для лікування країни свого регіону, як, наприклад, 99 % росіян. Проте, зважаючи на глобалізаційні процеси і домінуючу на даний час англійську мову як мову міжнародного спілкування (кожен п'ятий може на різних рівнях володіння розмовляти англійською мовою), практично в кожному медичному закладі країн-осередків медичного туризму є англомовні фахівці, а за потреби перекладачі на будь-яку іншу мову.

Оскільки кількість закладів, що прагнуть утвердитися на ринку медичного туризму стрімко збільшується, то слід відзначити актуалізацію питань контролю якості надання медичних послуг іноземним туристам. Досить часто одним із вирішальних і найбільш об'єктивних критеріїв при багатоваріантному виборі медичних установ зацікавленими суб'єктами є наявність у них міжнародної акредитації. До найбільших і загальноновизнаних акредитаційних систем можна віднести такі як: Joint Commission International (JCI); Trent Accreditation Scheme; Australian Council for Healthcare Standards

International (ACHSI); Canadian Council on Health Services Regulation (CCHSA).

Нині найбільш престижним методом оцінки якості та організації медичного обслуговування на міжнародному рівні, зокрема і у сфері медичного туризму, вважається акредитаційна система JCI, так званий «золотий стандарт охорони здоров'я», отримання якого є свідченням найвищої якості медичного обслуговування, безпеки пацієнтів, застосування правильних методів лікування та управління в медичній установі. Система оцінювання JCI включає 197 основних стандартів, 368 загальних стандартів і 1032 додаткових показників [24, с.39].

Дана акредитаційна система представлена більше, ніж у 80 країнах світу, і кількість акредитованих медичних закладів постійно збільшується. Зокрема, в 2005 р. цей показник становив 75 закладів, в 2008 році – 200 закладів, а за результатами 2011 наблизився до 500. Оскільки стандарт JCI є американським, то більшість закладів США проходять даний вид акредитації для правового функціонування одночасно як на національному, так і на глобальному ринку медичних послуг. За кордоном за кількістю акредитованих JCI медичних закладів лідером є Об'єднані Арабські Емірати, Туреччина та Саудівська Аравія. Серед країн СНД лише в Російській Федерації у травні 2011 року вперше акредитовано один заклад (АТ «Медицина», Москва), тоді як України нині немає навіть в переліку країн-партнерів JCI.

Країни Сходу, Азії та Південної Америки домінують за кількістю акредитованих JCI медичних закладів. І саме вони сьогодні лідирують на ринку медичного туризму для споживачів медичних послуг з високорозвинених країн. Європейські клініки (за винятком Чехії та Угорщини) є менш задіяними у залученні «масового» медичного споживача і акцентують на наданні ексклюзивних та високовартісних послуг. Проте інвестування у високотехнологічне обладнання і сучасні медичні інноваційні

проекти, насамперед, у азійських країнах вже сьогодні дозволяє їм на рівних конкурувати з європейськими та американськими медичними закладами.

Також очевидно, що держава не надає фінансової підтримки іноземним медичним закладам, які широко залучають медичних туристів, тоді як страхові організації можуть відшкодовувати вартість медичних послуг, що надані їх клієнтам в іноземних клініках, за певних умов. Наприклад, як підтверджує Президент Асоціації медичного туризму Рене-Марі Стефано, «роботодавці шукають способи зменшення медичних витрат на працівників і разом з тим змушені дотримуватися норм медичного страхування. І застосування медичного туризму дозволить принести користь як працівникам, так і їх роботодавцям». Подібна корпоративна практика медичного туризму вже існує. Наприклад, американська страхова компанія «Anthem Blue Cross and Blue Shield» уклала договір з «Apollo Hospitals» (Індія) про надання медичних послуг своїм майже 700 корпоративним клієнтам. З іншого боку, компанії можуть додатково стимулювати підвищення продуктивності праці власних працівників шляхом планування їх оздоровлення за кордоном, тобто створювати так звані «екстра-стимули».

Проведене дослідження ринку медичних послуг дозволяє розрізнити два основних зустрічних потоки медичних туристів:

- 1) із високорозвинених країн з якісною системою охорони здоров'я у країни з нижчим рівнем життя з метою отримання медичних послуг за нижчою вартістю і в короткі терміни очікування. Переважно це представники середнього класу, які або не мають страхового полісу, або їх страховий договір не покриває витрати на бажаний вид медичних послуг (косметична хірургія, стоматологія, репродуктивне лікування тощо), або їх не влаштовують терміни очікування, або для яких важливим аспектом є конфіденційність обслуговування. Окремим перспективним напрямом для даного потоку туристів може бути надання медичних послуг на корпоративних засадах (як складова соціального пакету підприємства або страхового забезпечення). Характерною при цьому є наявність обмежених

фінансових ресурсів, яких цілком достатньо для придбання медичних послуг за певними напрямками медичного туризму, проте недостатньо для отримання аналогічних послуг на регіональному рівні;

2) з країн низького рівня розвитку системи охорони здоров'я у високорозвинені країни з метою отримання висококваліфікованої медичної допомоги при серйозних захворюваннях, що загрожують життю або нормальній життєдіяльності людини (онкологічне лікування, оперативне хірургічне втручання, трансплантація органів тощо). В цьому випадку, однозначним критерієм виступає високий і гарантований рівень якості медичного обслуговування. Водночас, створення в цих країнах ультрасучасних медичних центрів з відповідним персоналом сприятиме скороченню зовнішнього вихідного потоку туристів і їх регіональній міграції.

Важливим також є той факт, що використання сучасних комунікаційних технологій значно зменшує інформаційну асиметрію між надавачами і потенційними споживачами медичних послуг як на регіональному, так і на міжнародному рівні. Цьому значно сприяє формування специфічної інфраструктури глобального ринку медичного туризму, до якої можна зарахувати:

- різноманітні організації і об'єднання в сфері медичного туризму, серед яких: Асоціація медичного туризму (Medical Tourism Association), Європейський Альянс медичного туризму (European Medical Tourism Alliance, EEIG), Міжнародна Асоціація медичного туризму (International Medical Travel Association, IMTA), Міжнародна Асоціація медичної допомоги подорожуючим (International Association for Medical Assistance to Travellers, IAMAT), Рада з всесвітньої інтеграції охорони здоров'я (Council on the Global System of Healthcare, CGIH), Асоціація посередників туристичного страхування (Association of Travel Insurance Intermediaries) тощо;

- акредитаційні структури, зокрема, Міжнародне товариство з якості в сфері охорони здоров'я (The International Society for Quality in Health), Товариство міжнародної акредитації систем охорони здоров'я (The Society for International Healthcare Accreditation);
- агентства медичного туризму (компанії медичного менеджменту, медичні провайдери), що займаються специфічними аспектами надання медичних послуг за кордоном (індивідуальний підбір клініки, переклад документів, візова підтримка, трансфер, супровід тощо), діяльність яких побудована на спеціальних знаннях в сфері менеджменту глобальної охорони здоров'я і ринку медичного туризму міжнародного рівня, передбачає прямі контакти з іноземними клініками, наявність співробітників з медичною освітою і знанням іноземних мов;
- класичні туристичні оператори (міжнародні, національні, регіональні), що працюють переважно за напрямками SPA-туризму та check-up-туризму (діагностика, обстеження) і пропонують попередньо розроблені стандартні пакети медико- туристичних послуг;
- страхові компанії, серед пропозицій яких є продукти з можливостями оздоровлення клієнтів за кордоном;
- засоби масової інформації, спеціалізовані веб-сайти та PR-компанії [24, с.41].

Отже, дослідження питань, пов'язаних з вивченням проблем та перспектив розвитку ринку новітніх форм туризму, зокрема медичного туризму, організаційних механізмів його запровадження є предметом дослідження вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема С. Балохіна, М. Вишнякова, О. Джангірова, А. Ігнат'єва, І. Когунова, Л. Криворучко, В. Кривошеева, І. Мироненка, Т. Ткаченко, Т. Скоробагатої, О. Романіва, В. Федорова, М. Фурманека та ін. Питання розвитку регіонального ринку медичних послуг відображені у працях З. Герасимчук, І. Шевчук, Л. Шевчук та ін. Проте наукові засади передумов та факторів розвитку нових форм лікувального туризму, формування регіонального ринку медичного туризму

як передумови нарощення конкурентоспроможності територіальних суспільних систем, досліджено не у повній мірі.

1.4. Значення медичного туризму та його важливість для розвитку країн

Розглядаючи вплив медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону, слід виокремити пряму і опосередковану форми такого впливу. Прямою формою впливу медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону є зокрема та, дія якої проявляється у безпосередньому економічному та соціальному ефекті від припливу медичних туристів у регіон. Фактично, ефекти прямого впливу розвитку медичного туризму визначаються рівнем витрат медичних туристів на певній території.

Такими прямими економічними ефектами є:

- приріст доходів підприємницьких структур туристичної та медичної індустрії;
- приріст рентабельності діяльності туристичних і медичних закладів;
- збільшення заробітків лікарів та турагентів в результаті припливу туристів;
- збільшення доходів у місцеві бюджети;
- зростання ВДВ регіону та ВРП.

Прямими соціальними ефектами від розвитку медичного туризму є:

- зменшення рівня захворюваності, інвалідності та смертності медичних туристів;
- приріст нових робочих місць у регіоні;
- зростання рівня зайнятості населення регіону;
- розширення спектру надання медичних послуг;
- підвищення якості надання медичних послуг;

Опосередкований вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічну систему генерується через стимулювання розвитку суміжних до медичного туризму сфер. Такий вплив може носити короткостроковий або довгостроковий характер.

Короткостроковий характер впливу проявляється під час перебування медичного туриста у регіоні при придбанні додаткових товарів і послуг, які надає йому регіональна економіка.

Довгостроковий вплив виникає, як правило, після отримання суб'єктами господарювання засобів від медичного туризму і їх витрачання в інших сферах економіки для задоволення наступних їх потреб.

Опосередкованими економічними ефектами є:

- податки на доходи від послуг медичного туризму підтримуватимуть інші сектори регіональної економіки;
- розвиток медичного туризму впливатиме на розвиток інших сфер економіки та видів туризму.

Опосередковані соціальні ефекти слід розглядати як:

- зменшення рівня безробіття;
- розвиток медичної сфери країни;
- розвиток соціальної інфраструктури регіону;
- підвищення інформованості населення про надані медичні послуги;
- розширені можливості покращення стану здоров'я населення;
- підвищення рівня кваліфікації медичного персоналу;
- покращення технічного оснащення надання медичних послуг.
- підвищення якості життя людей, ін. [23, с.81].

Розширене структурування ефектів розвитку ринку медичного туризму за об'єктами впливу подано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Ефекти розвитку ринку медичного туризму [23, с.82]

Об'єкти впливу	Прямі		Опосередковані	
	Соціальні	Економічні	Соціальні	Економічні
Для країни	Покращення стану здоров'я населення Нарощення трудового потенціалу	Зростання ВВП Збільшення податкового потенціалу Покращення платіжного балансу	Нарощення середнього класу Розвиток медичної сфери	Розвиток підприємництва Розвиток інфраструктури
Для регіону	Зростання рівня зайнятості Приріст нових робочих місць Розширені можливості покращення стану здоров'я населення Повернення медиків-емігрантів	Зростання ВРП Збільшення доходів у місцеві бюджети Збільшення кількості підприємств Нарощення податкового та бюджетного потенціалу регіону Приплив інвестицій у регіон Розвиток підприємництва	Зменшення рівня безробіття. Розвиток соціальної, в т.ч. медичної інфраструктури Збереження і примноження рекреаційного потенціалу регіону Формування і підтримка рівня культури населення Збільшення доходів ремісників, стимулювання самозайнятості	Податки на доходи від послуг медичного туризму підтримуватиме інші сектори регіональної економіки Розвиток медичного туризму стимулюватиме розвиток інших сфер економіки та видів туризму Підвищення інвестиційної привабливості регіону
Для медичних закладів	Зростання заробітної плати працівників Підвищення кваліфікації працівників	Приріст доходів Приріст рентабельності діяльності	Сприятливий соціально-економічний клімат в колективі	Розширення спектру послуг Підвищення конкурентоспроможності Вихід на нові ринки
Для туристів	Отримання якісних медичних послуг Зменшення рівня захворюваності, інвалідності та смертності Відтворення працездатності	Економія витрат на лікування	Ефекти від отримання додаткових туристичних послуг	Альтернативні напрямки витрачання коштів

Вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону подано і на рис. 1.2.

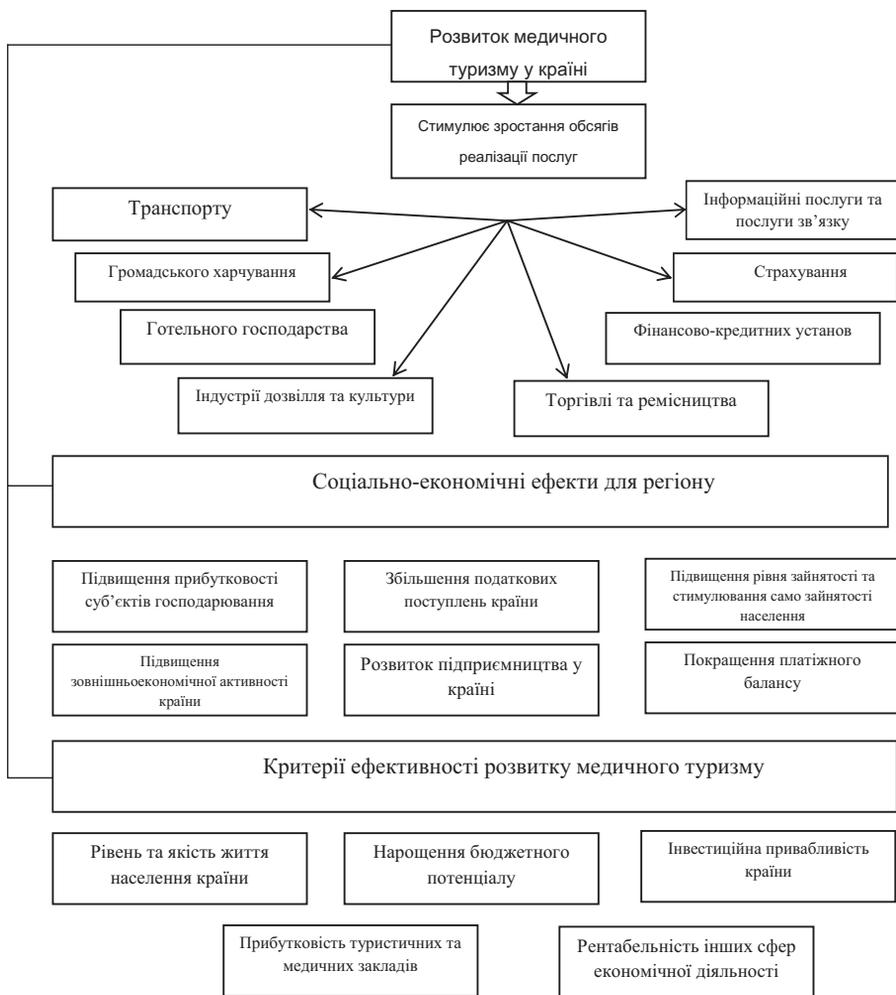

Рис. 1.2. Вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічний розвиток країни [23, с. 82]

Послуги зв'язку та інформаційні послуги безпосередньо пов'язані з розвитком медичного туризму і забезпеченням комфортних умов перебування медичних туристів на території. Інформаційні послуги та послуги зв'язку відіграють визначальну роль у поінформованості потенційних туристів про доступні тури, дистанційному придбанні турів, бронюванні місць у готелях та квитків на транспорт тощо.

Туристу ці послуги допомагають отримати вичерпну інформацію про славетності регіону, культурні пам'ятки, схеми і карти місцевості, транспортні магістралі, норми і звичаї, притаманні для місцевості перебування. Зростання попиту на такі послуги зумовлюється специфікою причини перебування медичного туриста, що зумовлено потребою отримати підтримку та пораду від близьких при лікуванні.

Послуги громадського харчування, як правило, включаються у вартість турів. Разом з тим, туристи додатково прагнуть ознайомитись з особливостями кухні певної місцевості, відвідуючи заклади громадського харчування, що приносить додаткові доходи у регіон.

Розвиток медичного туризму чи не у найбільшій мірі стимулює і розвиток торгівлі регіону, адже туристи, відвідуючи певну місцевість, прагнуть залишити згадку про неї у вигляді сувенірів та інших товарів народних промислів, стимулюючи тим самим самозайнятість ремісників регіону. Крім того, медичні туристи користуються іншими торгівельними послугами, що дозволяє отримувати регіону та його суб'єктам господарювання додаткові доходи.

За експертними дослідженнями, частка витрат на послуги торгівлі в середньому становлять до 20 % вартості туру.

Послуги готельного господарства є одним із найважливіших елементів медичного туризму, адже медичний туризм передбачає багатоденне розміщення туриста. Важливою умовою формування ефективного медичного туризму є забезпечення комфортних умов проживання та обслуговування. Створення умов, за яких турист відчуває себе не як пацієнт, а як бажаний

гість є важливим елементом підвищення конкурентоспроможності медичного туризму.

Особливостями медичного туризму є те, що він передбачає як стаціонарне розміщення туриста у медичному закладі належного комфорту, так і можливість стаціонарного розміщення туриста у готелях регіону (наприклад, при отриманні послуг стоматологічного медичного туризму). За рівнем розвитку готельної індустрії можна отримати уявлення про розвиток туризму у регіоні. Кількість та якість місць розміщення туристів свідчить про туристичну спроможність того чи іншого медичного закладу та регіону в цілому.

Послуги індустрії дозвілля та відвідання закладів культури є додатковими послугами медичного туризму і дозволяють туристу забезпечити комфортний відпочинок, гарне враження і задоволення від перебування у тій чи іншій місцевості. Послуги індустрії дозвілля та культури спрямовані на реалізацію пізнавальної функції туризму, організації екскурсійного обслуговування, відвідання історичних пам'яток, спостереженням за природними умовами та явищами тощо. У зв'язку з цим, розвиток медичного туризму стимулює розвиток інших видів туризму у регіоні.

Послуги зі страхування є важливим елементом розвитку медичного туризму. Від страхових послуг у значній мірі залежить безпека медичного туризму, адже турист, який потрапляє в іншу місцевість чи країну у більшій мірі піддається впливу несприятливих факторів, ніж, коли він знаходиться вдома. Страхові внески, як правило, сплачуються туристом під час придбання туру та оформленні документів на в'їзд у країну надання медичних послуг. Тому їх слід розглядати як прямі витрати туриста.

Доступність послуг фінансово-кредитних установ у регіоні, що передбачає надання можливостей здійснення валютно-обмінних операцій, операцій за рахунками і банківськими чеками, з перетворення в готівку засобів, наявність пристроїв для автоматизованого касового

самообслуговування туристів, розглядається одним із основних критеріїв туристичної привабливості регіону. По-перше, це дозволяє забезпечити фінансову безпеку туристу, по-друге, дозволяє отримати доходи за банківське обслуговування, та, по-третє, сприяє витрачання фінансових ресурсів туристів у межах регіону [22, с.110].

Отже, розвиток медичного туризму обумовлюється дією ринкових сил, які стимулюють платоспроможний попит, що одночасно забезпечується більш якісними туристичними послугами. Тобто, приплив туристів у регіон забезпечується за умови високої якості наданих послуг та помірних цінах. Залежно від припливу туристів, вплив медичного туризму на розвиток регіону буде більш чи менш суттєвим. Таким чином, розвиток медичного туризму генерує мультиплікативний ефект для країни.

РОЗДІЛ II

Аналіз світового та українського ринку медичного туризму

2.1. Світовий ринок медичного туризму

У результаті впливу факторів, що зумовлюють активне зростання ролі медичного туризму на світовому ринку туристичних послуг, сформувалися кластери медичного туризму, за якими закріпилася певна спеціалізація.

На даний час європейський ринок медичного туризму сформувався і має свою інфраструктуру (компанії медичного менеджменту, акредитаційні органи, агенції медичного туризму). Можна виділити два зустрічні потоки медичних туристів. Перший - із високорозвинених країн з якісною системою охорони здоров'я у країні з нижчим рівнем життя. Мотив - дуже високі вітчизняні ціни та небажання тривалого очікування на медичні послуги. Часто медичні потреби туристів цього потоку пов'язані із маніпуляціями, на які не поширюються програми медичного страхування (кардіо- та нейрохірургія, трансплантація, пластична хірургія, стоматологія тощо). Другий потік медичних туристів - з країн із низьким рівнем розвитку охорони здоров'я у високорозвинені країни у пошуках кваліфікованих спеціалістів (зокрема онкологів, кардіологів, хірургів) [28, с.82].

Визначимо найбільші європейські осередки медичного туризму:

Німеччина – лідер медичного туризму у Європі. Особливою популярністю у іноземців користуються медичні заклади Баварії. Тут зосереджено близько 400 лікарень, які надають високоякісні послуги у сфері кардіології, кардіохірургії та ортопедії. Є низка спеціалізованих центрів по лікуванню раку молочної залози, інсультів, опіків. Розміщено майже 300 профілактичних та реабілітаційних установ із загальною ємністю 30000 місць. Успіхам баварських медиків сприяє надзвичайно високий розвиток наукових досліджень у сфері медичних технологій. Так, у Баварії виготовляється більше 60% медичного електронного обладнання та 30%

медичної техніки від загального виробництва в Німеччині. Серед клієнтів акредитованих медичних закладів Нюрнберга, Регенсбурга, Аугсбурга багато росіян, українців. Мюнхен є популярним у медичних туристів з ОАЕ, Ірану.

Потужний кластер медичного туризму сформувався у Гамбурзі. Університетська клініка Еппендорф у Гамбурзі є найбільшою лікарнею в Північній Німеччині. Спочатку вона спеціалізувалася на урології, проте зараз тут лікують практично всі види захворювань. Для цього створено 14 профільних медичних центрів, у яких функціонує понад 80 клінік та інститутів. Потужність стаціонарних закладів становить 1500 ліжок-місць.

Кластер медичного туризму у Берліні має більш як двохсотлітню історію. Найбільшим медзакладом кластеру є клініка «Шаріте», заснована у 1710 році, яка функціонує при Берлінському університеті імені Гумбольдта та Вільному університеті Берліну і позиціонує себе як центр розвитку «науки про життя». «Шаріте» включає понад 100 клінік та інститутів, що об'єднані у 17 центрів різного профілю з кількістю працівників 14500 осіб. Річний оборот клініки становить 1 млрд. євро. Серед інших 67 клінік Берліна найвідомішими є Німецький кардіологічний центр (трансплантація та технології «штучного серця»), Центр Макса Дельбрюка (молекулярна медицина), лікарня «Вівантес» (лазерні технології), лікарня святого Хубертуса (малоінвазивна хірургія).

Кластер медичного туризму функціонує довкола Бонна. Університетська клініка Бонна об'єднує 30 клінік та науково-дослідних інститутів. Тут працює понад 4500 осіб. Потужності стаціонарного відділення – 1224 ліжок-місця. Заклад спеціалізується на генетиці, неврології, імунології, гастроентерології, кардіології, розроблено унікальні методики лікування епілепсії.

У Великобританії кластер медичного туризму склався на базі спеціалізованих закладів Лондона. Хоча вартість медичних послуг у Великобританії одна з найвищих, потік медичних туристів у країну значний.

Сюди приїзять пацієнти з Близького Сходу, Індії, Пакистану, Греції, Туреччини, Кіпру. Понад 30% доходів приватних лікарень Лондона надходить від зарубіжних пацієнтів. Найвідоміші медичні заклади – клініка «Роял Марсден» (заснована у 1851 році, спеціалізується на лікуванні онкологічних хвороб) та асоціація приватних клінік «НСА Інтернешнл» (спеціалізується на онкології, неврології, кардіології, педіатрії та ін.).

У Австрію медичних туристів приваблюють давні традиції Віденської медичної школи, яка має здобутки світового значення у галузі репродуктивної медицини, ортопедії, онкології, серцево-судинних хвороб. Гарні репутації мають Віденська приватна клініка та клініка «Дьоблінг» у Відні. У Швейцарію, Іспанію, Бельгію, Францію, активність яких на ринку медичного туризму дещо нижча за Німеччину і Великобританію, пацієнти з інших країн їдуть з метою отримання послуг пластичної та косметичної хірургії, інколи стоматології. Хоча тут можуть надати практично весь комплекс якісного лікування та оздоровлення.

Швейцарські клініки представлені на ринку міжнародних медичних послуг уже десятки років і є брендовими. Найбільший заклад – об'єднання приватних клінік «Хірсланден» (13 клінік і 100 спеціалізованих центрів та інститутів).

У Іспанії найвідоміші медичні клініки розміщені в Барселоні (корпорація «Трес Торрес», центр «Текнон»).

У Бельгії осередком медичного туризму є Брюссель (Центр нейрохірургії та університетська клініка «Еразм»). Система охорони здоров'я у цій країні вирізняється серед інших кращою доступністю, оскільки на 1000 жителів припадає 4 лікарі, у той час як у ЄС цей показник в середньому 2,9.

Те ж можна сказати і про Францію (забезпеченість лікарями - 3 на 1000 осіб). Відомими медичними закладами Франції є Американський госпіталь у Парижі, клініка Інституту Кюрі (спеціалізується на онкохворобах) та «Клінік-дю-Ронд-Пойнт на Єлисейських полях» (лідер естетичної медицини та косметичної хірургії).

У Італії наголос у акредитованих медичних закладах зроблено на репродуктивне здоров'я та хірургію. У цій сфері спеціалізується центр репродуктивного здоров'я у Неаполі та клініка при медичному факультеті університету в Римі «Агостіно Джемелі», хоча й інші профілі тут представлені на високому рівні. У Мілані створено діагностичний центр, обладнаний за останніми досягненнями науки.

Греція, яку можна вважати «колискою» сучасного оздоровчого туризму, спеціалізується на використанні для оздоровлення лікувальних властивостей природи.

На країни Скандинавії медичні туристи звертають увагу рідко, якісна багатопрофільна медицина зорієнтована там здебільшого на забезпечення потреб власного населення.

Розширення ЄС на схід сприяло збільшенню потоку медичних туристів у Польщу, Чехію, Угорщину, Литву, Хорватію, яких уже сьогодні охрестили «східноєвропейськими тиграми медичного туризму».

Угорщина добре відома в сфері медичного туризму завдяки пропозиції широкого вибору послуг стоматологічного лікування і пластичної хірургії за низькими цінами. Кількість стоматологів у розрахунку на 1000 осіб тут найвища у Європі. Завдяки низьким цінам та високій якості стоматологічних послуг країну називають «зубним кабінетом Європи». Гарну репутацію має Креативна стоматологічна клініка у Будапешті, центрами медичного туризму стали невеликі міста неподалік угорсько-австрійського кордону (Дьєр, Сомбатхей, Мошанмадьярвар та інші). Угорські стоматологічні клініки мають власні консультаційні центри у Ірландії, Великобританії, де потенційний клієнт може пройти попереднє обстеження. Деякі клініки надають клієнтам послугу «стоматологічного таксі», яке забезпечує безкоштовний трансфер туриста з аеропорту Відня на автомобілі на відстань близько 500 км.

Сусідні Хорватія, Польща, Чехія також нині приваблюють медичних туристів, які прагнуть отримати послуги косметичної та пластичної хірургії,

стоматології. У Хорватії іноземних пацієнтів обслуговують у клініці доктора Тонсік у Загребі, у центрі естетичної стоматології та імплантології «Трідент» у м. Ровінь, у клініках Дубровніка на Адріатичному узбережжі. Відомою за межами Польщі є Університетська клініка Ягелонського університету у Кракові. Лікування хвороб системи кровообігу, травлення, опорно-рухового апарату поєднуються з бальнеопроцедурами на курортах Крилиці, Душніки, Поляниця, Бохня, Лендек, Величка. Спеціалізація медичного туризму Чехії – пластична та косметична хірургія. Найкрупніший багатопрофільний заклад – Університетська клініка в Мотолі при медичному факультеті Карлова університету, у якій працює близько 5,5 тис. працівників і створено 2410 ліжко-місць. Клініка «На Гомольці» за короткий час отримала міжнародну акредитацію і є центром серцево-судинної медицини та нейрохірургії. У реабілітаційному центрі «Монар» лікують наркотичну залежність.

Новий кластер медичного туризму віднедавна розвивається у колишній радянській Прибалтиці. Країни славляться своїми досягненнями в кардіології, лазерній офтальмології, косметології та стоматології [28, с. 83-84].

У Азії у сфері медичного туризму найбільш популярні Індія, Таїланд, Сінгапур, Малайзія. Багато тамтешніх фахівців здобули освіту на Заході і в США, і входять в медичну еліту миру. Приватні лікарні і шпиталі надають високий рівень обслуговування.

Загалом географія медичного туризму обширна як ніколи: Болівія, Бразилія, Куба, Коста-Ріка, Індія, Малайзія, Тайланд, Сінгапур, Філіппіни, Ізраїль, Бельгія, Угорщина, Польща, Литва. І навіть Південна Африка, яка пропонує «медичне сафарі», протягом якого можна не тільки на місцевих левів подивитись, але і зробити, скажімо, пластичну операцію на лиці.

Таїланд – один із лідерів медичного туризму та світовий центр медичного релаксу. Сюди щорічно «за лікуванням» приїжджає близько 630 тис. іноземних туристів туристів з більш ніж 189 країн світу. Найчастіше гостинністю тайських лікарів користуються американці (33%), китайці (29%),

японці (18%), англійці (14%), мешканці східноєвропейських країн і Австралії (6%). І їдуть сюди не заради екзотичного масажу, головна ціль – найкращий у світі комплекс нейрохірургічних і серцево-судинних маніпуляцій, лікування онкологічних захворювань, пластичні операції, в тому числі і по зміні статі. Прибувши в Тайланд турист-пацієнт кілька днів присвячує місцевим пам'яткам і розвагам, а потім лягає під ніж хірурга. Що стосується відновлювального процесу, то він проходить подвійно приємно: персонал клінік, що спеціалізуються на медичному туризмі готовий здувати з Вас пилінки, а думка про зекономлені десятки тисяч доларів підніме на ноги будь-кого. Так, вартість операції на серцеву артерію в госпіталі Бангкоку обходиться в 12 тис \$., а в клініці США – не менше 100-200 тис \$, лазерна корекція зору доступна за 730 \$ (в США –3,7 тис \$), пересадка колінного суглобу, включаючи тиждень фізіотерапії, вартує в 5 раз дешевше, ніж в будь-якій іншій європейській країні.

Індія у цьому плані наступає Тайланду на п'ятки. Тут лікують практично від усього, особливо затребувані галузі – кардіологія, ортопедія, косметична хірургія. Високий рівень індійської медицини й одні з найнижчих цін на послуги зробили її лідером галузі. Багатомільйонні ватаги туристів приносять до бюджету країни понад мільярд доларів на рік, ця цифра постійно зростає. В минулому році на прийом до індійський лікарів приїхало близько 150 тис. іноземців і, по оцінках Ради медичного туризму Індії, щорічно цей показник збільшується на 30%. В 2012 році доходи від медвояжів вирости з 300 млн \$ до 2 млрд\$. Оптимізму цьому прогнозу придає той факт, що індійські слони і пальми нічим не гірше тайських, а вартість лікувальних програм часом навіть нижча в порівнянні з розцінками Тайланду. В середньому в Індії складна операція на серце, включаючи авіа переліт і місяць післяопераційної реабілітації, коштує 8-10 тис \$. В США тільки лиш просте хірургічне втручання обходиться пацієнту в 40 тис \$. Процедуру обстеження клініки Делі пропонують за 84\$. В Англії комплекс обстеження коштує близько \$600.

Малайзія. В 2008 р. її відвідали 300000 пацієнтів, найпопулярніші галузі – стоматологія, косметологія, кардіохірургія.

Сінгапур. Його систему охорони здоров'я вважають найкращою в Азії. Центр кардіології та судинної інженерії.

Філіппіни, Тайвань, Гонконг. Щороку завойовують усе більшу популярність і визнання, вдосконалюють рівень обслуговування.

Окремо і багато можна розповідати і про євразійсько-європейський Ізраїль. Клініки цієї країни пропонують кваліфіковану допомогу з кардіології, хірургії та онкології. Порівняно з європейськими, ціни тут в 1,5-2 рази нижчі (курс лікування пухлини головного мозку – 30000 євро, в Європі – 60000 євро).

ОАЕ. Гравець, який активно розвивається. 2010 року в Дубаї планують відкрити медичний центр світового рівня, що має шанси стати найбільшим і найпрестижнішим у всій Євразії.

Центральна та Південна Америка, Мексика, Коста-Рика, Бразилія приваблюють здебільшого медтуристів зі США, основні статті доходів – пластична хірургія та стоматологія. Для порівняння: підтяжка шкіри на обличчі: у США – 7000-10000 дол., у Бразилії – 2500-3500 дол. Кубинська медицина допомагає десяткам тисяч пацієнтів, здебільшого з Європи та Латинської Америки, широким спектром доступних і якісних послуг.

Не дивлячись на широкий вибір медичних послуг, кожна туристично приваблива країна прагне позиціонуватись по конкретному напрямку. Скажімо, Бразилія вважається «столицею» косметичних і пластичних операцій, в арсеналі якої ряд унікальних хірургічних ноу-хау. Гаваїї завоювали репутацію кращого курорту, де можна провести лазерну корекцію зору. Кіпр спеціалізується на високотехнологічній імплантації волосся. Турція здобуває славу кращого центру радіотерапії при онкологічних захворюваннях. Тут також працює одна з п'яти високошвидкісних лабораторій Європи по аналізу генетичного коду людини [43].

18 квітня 2013 року в рамках Міжнародної виставки медичного туризму відбулась конференція на тему «Можливості та розвиток медичного туризму. Світовий досвід», направлена на промоцію медичного туризму у світі. В рамках конференції відбулась мультимедійна презентація ряду осередків та фірм, які надають послуги у галузі медичного туризму з таких країн як, зокрема, Корея, Ізраїль, Латвія. Польський сектор медичного туризму на конференції було представлено учасниками галузевого проекту під назвою «Розвиток медичного, санаторної туризму та SPA&Wellness в Польщі».

Вагомою подією стало підписання асоціаціями медичного туризму 38 країнами світу 23 березня 2013 року в Монако протоколу про наміри про створення Всесвітньої асоціації медичного туризму. Про це на прес-конференції в Києві в рамках 19-ї Міжнародної туристичної виставки UITT 2013 заявив ініціатор створення Асоціації, голова правління Турецької асоціації медичного туризму (ТНТС) Емін Чакмак. В засіданні та обговоренні загальної стратегії розвитку медичного туризму взяли участь представники таких країн, як Великобританія, Греція, Хорватія, США, Україна, Латвія, Литва, Польща, Естонія, Йорданія, Дубай, Туреччина, Індія, Сенегал, Нігерія та ін. Київ було обрано штаб-квартирою Всесвітньої асоціації в СНД.

2.2. Особливості та сучасний стан ринку медичного туризму в Україні

Для українського туристичного бізнесу все частіше характерна діяльність з організації медичного туризму. Медичний туризм є досить новим поняттям і видом бізнесу в Україні. Фактично навіть не всі вітчизняні дослідники виділяють медичний туризм як окремий вид туризму.

У наукових дослідженнях Т. Сокол можна знайти найбільш наближену характеристику мети подорожі медичного туризму. Вона, зокрема зазначає, що до рекреаційного туризму належить курортно-лікувальний – один із

найтрадиційніших видів, що розвивається в районах зі сприятливим кліматом і наявністю лікувальних ресурсів (мінеральні джерела, грязі), або в місцях, де розроблені технології лікування тих чи інших хвороб. Центрами такого туризму є відомі міжнародні курорти і курорти місцевого значення. Поїздки на лікування тісно пов'язані з медичним обслуговуванням – від рекомендацій лікаря до організації необхідних процедур і вимагають від туристичних фірм певної обізнаності та роботи у тісному зв'язку з медичними закладами.

Щодо виїзного медичного туризму, то Українські реалії свідчать про те, що медичний туризм є практично єдиною альтернативою отримати доступ до цивілізованої медицини.

Особливо це стосується лікування онкологічних захворювань, ортопедичних та кардіологічних операцій. Проте, як зазначають експерти, галузь закордонного лікування в Україні поки що вкрай невпорядкована, а державних асигнацій бракує. Цього року на ці цілі у бюджеті передбачено менше 8 мільйонів гривень.

Наприклад, в Ізраїлі найпоширеніша серед маленьких українських пацієнтів операція з пересадки кісткового мозку від неродинного донора коштує близько 100 тисяч доларів. Такого лікування щороку потребують понад 250 українських дітей. В Ізраїлі пропонують Україні налагодити плідну співпрацю у цій сфері, аби українці, які потребують лікування за кордоном, прибували саме до ізраїльських клінік, де вартість лікувальних курсів буде на 20-30 відсотків нижчою, ніж у Німеччині. Зокрема, цю пропозицію обговорювали на останній зустрічі в Києві голова парламентської групи „Ізраїль - Україна” у Кнесеті Апекс Міллер та міністр охорони здоров'я України Василь Князевич.

Близько 100 мільйонів доларів, вважають експерти, українці щорічно витрачають на лікування за кордоном. В деяких країнах, наприклад Росії, Білорусі або Німеччині – прийом пацієнтів з України поставлено на потік, навіть попри те, що лікування там для іноземців коштує набагато дорожче.

За офіційними даними турагенств і операторів, за останні два роки в Україні послугами медичного туризму скористалися більше 500 тис. осіб.

Реальні цифри медичного туризму значно вищі, оскільки за деякими оцінками кількість виїжджаючих на лікування і оздоровлення туристів щорічно збільшується у півтора-два рази, ринок стрімко розвивається.

Розвиток виїзного медичного туризму пов'язаний з деякими негативними обставинами, які мають місце в Україні:

- досить низький рівень вітчизняної охорони здоров'я та її нерівномірний розвиток за рівнями і регіонами;
- відставанням України у високотехнологічних галузях медицини;
- багатьма не вирішеними проблемами в обов'язковому медичному страхуванні;
- дуже низький рівень сервісного супроводу пацієнтів;
- недовірою українських громадян вітчизняній охороні здоров'я по відношенню до якості послуг;
- поганим правовим захистом пацієнтів та юридичним забезпеченням їхніх прав.

Головні переваги лікування за кордоном:

- доступ до найбільш ефективним із сучасних методик діагностики та лікування різних захворювань, а також лікування високоякісними європейськими препаратами, не запатентованими в Україні;
- можливість проведення консультації головних європейських спеціалістів у конкретній галузі;
- індивідуальний підхід у лікуванні та реабілітації кожного пацієнта;
- конфіденційність;
- повноцінний медичний догляд тощо.

Що стосується українського ринку, то усі вище перелічені види підприємств і установ, також працюють на ринку виїзного медичного туризму, але структурованість українського ринку виїзного лікування знаходиться, на мій погляд, на початковій стадії.

Майже всі туристичні підприємства пропонують послуги лікування за кордоном або в Україні.

Спеціалізованих туристичних фірм дуже мало. До них можна віднести «Медвояж», «Медасист-Україна», «Кросс МедТур», «МедВізит». На цих підприємствах створені департаменти медичного туризму, і організовується лікування українців за кордоном.

Крім туристичних фірм, на ринку медичного туризму існує також сегмент ринку, представлений українськими медичними компаніями та клініками. Наприклад, медична компанія «Клініка Гіппократ» разом із своїми фахівцями і партнерами в межах країни і за кордоном створила новий департамент організації медичного сервісу (лікування за кордоном) – «Гіппократ ІнтерМедСервіс Ассистанс», яким пропонуються «Тури охорони здоров'я», українськими медичними клініками, які пропонують організацію лікування за кордоном як додаткову послугу.

Також на українському ринку медичного туризму представлені немедичні компанії-посередники. Наприклад, «Центр медичного права», який займається юридичними питаннями та правовим захистом пацієнтів, водночас, є офіційним представником в Україні міжнародної компанії Panamedical consulting LTD (Лондон, Великобританія), яка надає послуги з відправки пацієнтів країн Західної Європи, Швеції і Канади до медичних установ України, Росії, Білорусі і Казахстану, а також розміщенням пацієнтів з України і Росії в клініках західної Європи і США.

Що стосується в'їзного медичного туризму, то в Україні він тільки розбудовується. Але хоча українці і їздять лікуватися майже в три десятки країн, серед яких Німеччина, Великобританія, США, Японія, останнім часом іноземці також навідуються до нас «за здоров'ям» – Україна пропонує недорогі та якісні послуги за кількома медичними напрямками. Зважаючи на нинішню доступність міжнародних поїздок, а також розвиток технологій і стандартів лікування, тут пацієнт отримує кваліфіковану медичну допомогу при непоганому сервісі за мінімальну ціну.

Такі всесвітньо відомі заклади, як міжнародна клініка відновного лікування Володимира Козявкіна, що у Трускавці, Інститут репродуктивної медицини, який очолює Федір Дахно, що першим запровадив репродуктивні технології в Україні, – мають у переліку своїх пацієнтів громадян багатьох країн світу. Адже лікування за аналогічними технологіями за кордоном – задоволення не з дешевих. А найкращою рекламою є не участь у міжнародних симпозіумах чи виставках (хоча і це теж), а розповіді вдячних пацієнтів [54].

Наразі ще не зведено статистичних даних, що дозволяли б оцінити кількість іноземних пацієнтів, які офіційно лікуються в Україні. Кожна клініка або агентство, що працюють на ринку в'їзного медичного туризму, мають лише корпоративну інформацію. За оцінками компанії «МедЕкспрес», в нашій країні працює приблизно 50–70 медичних центрів, орієнтованих на клієнтів-іноземців.

За кордоном останнім часом почали розуміти, що Україна є постачальником медичних послуг з дуже високим співвідношенням ціна-якість. Багато туристів уже цілеспрямовано приїжджають до нас за кількома видами лікування: стовбуровими клітинами (через заборону його у себе на Батьківщині), до стоматологів (завдяки їхньому високому рівню при порівняно низькій вартості) та в репродуктивні клініки за допоміжними технологіями. Значним потенціалом для розвитку в'їзного та внутрішнього медичного туризму володіють також курорти з мінеральними водами і цілющими грязями.

Також є інтерес іноземних пацієнтів до напрямів відновлювальної медицини (наприклад, Міжнародна клініка реабілітації – реабілітаційний центр “Еліта” в Трускавці), офтальмології, кардіології (Київський міський центр серця та Центр дитячої кардіохірургії в Києві). Найчастіше з метою отримання українських медичних послуг пацієнти приїжджають із Франції, Англії, Італії, Німеччини, США та Ізраїлю.

В Україні планують організувати масштабні промо-акції, що об'єднають туроператорів та лікарів.

Експерти стверджують, що Євро-2012 було гарним стимулом для розвитку в'їзного медичного туризму: зацікавлені клініки, намагаючись підняти свій рівень до міжнародного, провели маркетингову кампанію, а туристичні агенції запропонували додаткові привабливі пакети. Просування медичних та оздоровчих турів Україною стане ефективним інструментом для розширення рамок туристичного сезону, що особливо актуально для південних регіонів України та карпатських оздоровниць [12, с.6].

Найбільш привабливими для іноземних пацієнтів стоматологія і косметичні операції.

Причина зацікавленості у медичних послугах в українських клініках зрозуміла. Так, корональне шунтування судин в Україні обійдеться у 3 тисячі євро, а на Заході – усі 30 тисяч євро. Різниця ж в умовах практично немає. Іноземцям виділяються VIP- палати, які майже не поступаються за комфортом західним. В Інституті Амосова за останні 5 років лікували пацієнтів з 25 країн. Географія широка, але звернення не є масовим. З п'яти тисяч пацієнтів у 2009 році – лише 128 іноземців.

У Києві вирішили використати привабливість вітчизняної медицини на користь держбюджету. І вже через декілька місяців буде створено Київське муніципальне агентство, яке буде займатись забезпеченням лікуванням закордонних хворих. Організація буде не тільки домовлятися про лікування в клініках, але також бронювати іноземцям номери в готелях (якщо немає необхідності жити в палаті), знаходити необхідні ліки, забезпечувати зустріч та проїзд по місту. Заохочувати туристів в агентстві планують за допомогою Інтернет-сайту, а також через наші консульства і посольства за кордоном.

Основні пацієнтотоки формують великі спеціалізовані медичні установи. Більшість високотехнологічних медичних послуг монополізовані столичними державними інститутами й науковими центрами, що належать

Академії медичних наук або Міністерству охорони здоров'я України. У Києві сконцентровано до 80% таких медустанов, але є і інші приклади.

Зокрема у 2009 році в Київській області з'явилася клініка доктора Спіженка для хворих на рак, де при проведенні онкологічних операцій застосовується кіберніж. Апарат дозволяє дозволяє високоточно опромінювати пухлини в будь-якій частині тіла. При цьому сама операція триває 30-90 хвилин. Щоправда, вартість її чимала \$12-17 тис. Однак і такої медичної апаратури немає в жодній із медустанов Східної Європи.

Цього ж року в ялтинському курортному готелі Palmira Palas відбулося відкриття Центру відновної і естетичної медицини. Цей спільний проект готелю і Асоціації ортопедів і травматологів України, Російського наукового центру відновної медицини і курортології і Gesundheitszentrum-Lutherhaus(Німеччина). Створення такого центру в одному з кращих СПА-готелів України свідчить про відродження традицій кримських курортів як центру реабілітації і оздоровлення [12, с.7].

Все ж основною “фішкою” медичного туризму стала стоматологія. Якість стоматологічних послуг зростає в Україні з кожним роком, і рівень її матеріальна база окремих приватних центрів цілком відповідає західноєвропейським стандартам. Звичайно, головний козир – ціни. Скажімо, середня вартість у “приватників” Львова одиниці металокераміки – \$80, з того ж матеріалу у Москві – \$400-500, у США – \$1,2 тис. Лікування і протезування всіх зубів львівські медики можуть провести за \$2– 3,5 тис. Лікаря не цікавить прописка пацієнта, місце його проживання чи національність.

Щодо розвитку “стоматологічного туризму” у Європі, то, незважаючи на світову фінансову кризу, він переживає свій розквіт. Частина німців, швейцарців, австрійців їздять лікувати зуби у країни Східної Європи: Угорщину, Польщу, Болгарію, а віднедавна в Росію й Україну. Затрати менші на 40, а то й 60 відсотків, оскільки у лікарів цих держав не надто високі зарплати, дешевша оренда приміщень, лабораторні дослідження. Практичні

іноземці поєднують корисне з приємним, скажімо, коротку відпустку з відвідинами стоматологічної клініки. Скажімо, у Львові 4 імплантанти і 5 якісних пломб коштують приблизно 4-5 тис. доларів. У Болгарії – 6 тис. євро, в Іспанії – 8 тис. євро. Оскільки пацієнт не сидить у стоматологічному кріслі цілий день, можна поєднати лікування з екскурсіями, пізнавальний туризм з медичним.

Поширеним явищем на теренах України є так званий «абортний туризм». Зокрема, великий потік по даному напрямку спостерігається за маршрутом «Польща-Львів». Завдяки нелегальним туристичним поїздкам на аборти до Львова, польки роблять 14-15 тис. абортів на рік. Вони приїжджають мікроавтобусами в приватні клініки або ж до конкретних лікарів. Статистика абортів польських жінок у Західній Україні не є відома. Для лікарів це додатковий заробіток, але вони, звичайно, неохоче говорять про це, бо часто підвищують ціни відчайдушним полькам [52].

Як зазначає відомий лікар і державний службовець Ростислав Валіхновський, перспективними можуть бути: галузь дитячої кардіохірургії, яка в деяких напрямках обігнала напрацювання і здобутки західних колег, як американських, так і західноєвропейських. Є певні напрацювання у реконструктивній нейроортопедії, у радіологічній медицині або радіохірургії. Звичайно, що це не вся медицина, а лише невеликий сегмент. Але, безумовно, такі напрямки існують і їх потрібно розвивати і підтримувати на найвищих рівнях [42].

У Львові було проведено засідання, на якому приймали участь представники Львівської обласної держадміністрації, та Уповноважений Посол Ізраїлю в Україні Реувено Дін Елем. На засіданні обговорювалися питання щодо співпраці між двома державами у туристичній галузі, зокрема особлива увага приділялась релігійному та медичному туризму. У галузі медичного туризму, пан Дін Елем, виділив можливість впровадження продажу медичних страховок, щодо проходження у Львівській області, наприклад, реабілітаційного лікування. Зі слів посла, вони вже готові

відправити до Ізраїлю першу українську групу, яка б змогла подивитися і повчитися, за якими принципами працює така система. Деякі Ізраїльські страхові компанії вже готові надавати послуги з продажу таких медичних страховок. В той самий час, Михайло Костюк, Голова Львівської ОДА, підкреслив, що найближчим часом така група буде утворена, яка, в свою чергу, підготує необхідну презентацію для Ізраїльських інвесторів, щодо представлення туристичних потужностей Львівщини. Зі слів голови Облдержадміністрації, така співпраця буде дуже корисною та вигідною для Львівщини. Тому що Львівський край має дуже великі та корисні резерви для подальшого розвитку того ж самого рекреаційного туризму. Сама Львівська область багата цікавими краєвидами. Туристам з Ізраїлю, однозначно, буде цікаво приїжджати сюди відпочивати та проходити відновлення [54].

Одним із перших прикладів механізму організації залучення та прийому іноземних туристів в Україні є діяльність Асоціації медичного туризму «Medical Tour Ukraine», що провадить свою діяльність у місті Львові.

«Medical Tour Ukraine» є постачальником високоякісних доступних медичних послуг на території України. Вона відкриває можливості української медицини для всіх у світі, незалежно від статі, національності, кольору шкіри і місця проживання, так що кожна людина може реалізувати своє право на здорове та повноцінне життя. Medical Tour Ukraine надає послуги комплексного обслуговування для іноземних громадян під час їхнього лікування в Україні, щоб забезпечити максимальний комфорт для своїх клієнтів на кожному етапі співпраці. Компанія співпрацює з українськими клініками, які є лідерами у своїй сфері, з фахівцями, професіоналізм і компетентність яких визнається як в Україні, так і за кордоном. За словами Medical Tour Ukraine, їх місія полягає у тому, щоб допомогти людям повернути радість здорового способу життя, пропонуючи медичні послуги, які поєднують у собі бажану якість за наявних коштів. Їх мета - стати одним з провідних посередників для забезпечення традиціями та інноваціями української медицини для зміцнення здоров'я світової спільноти.

Основним завданням якої є обслуговування іноземних гостей на всіх етапах співпраці:

- консультації лікаря в телефонному та on-line режимі;
- складання плану лікування, прорахунок його вартості та термінів ще до приїзду у Львів;
- допомога в оформленні документів для подорожі, замовлення готелю або апартаментів;
- зустріч в аеропорту;
- координація програми перебування;
- організація екскурсій та дозвілля під час візиту у Львів;

Сайт компанії Medical Tour Ukraine розроблений на англійській мові, що робить його простим та доступним для іноземців. Тут можна ознайомитись з основними послугами, клініками, з якими співпрацює компанія, цінаим на послуги та відгуками клієнтів. Компанія працює по таких напрямках, як: стоматологія, офтальмологія та лікування репродуктивних систем. Схема співпраці дуже проста, детально розписана і складається з 4 кроків:

- 1) необхідно надіслати заявку із своїми побажаннями та вимогами на електронну пошту або skype чи зв'язатись з працівниками по телефону чи факсу;
- 2) організувати свою подорож. Компанія допомагає клієнтам у підготовці до поїздки. Вони підбирають найбільш зручні дати лікування, бронюють трансфер, готель та організують цікаве проведення вільного часу;
- 3) Отримати лікування. Компанія пропонує повну підтримку до приїзду клієнта, під час його перебування 24/7 і після лікування в кожній з клінік, з якими вона співпрацює. Місцевий менеджер забезпечує найкраще обслуговування;
- 4) повернутись додому здоровим. Головна ціль компанії – подарувати щасливе здорове життя [61].

Також в Україні створена Українська Асоціація Медичного Туризму (УАМТ). Це некомерційна організація, яка співпрацює з провідними лікувально-профілактичними установами і медичними клініками, МОЗ, медичними працівниками, операторами медичного туризму, туристичними операторами, страховими компаніями та іншими дочірніми компаніями, пов'язаних спільною метою забезпечення безпеки пацієнтів, сприяння підвищенню високого рівня якості медичної допомоги пацієнтам в глобальній навколишньому середовищу, а також розвитку медичного туризму як одного з найбільш перспективних напрямків охорони Здоров'я України. Її місія полягає в об'єднанні можливостей державного то приватного сектора медицини України, кращих закордонних клінік для надання пацієнтам якісного лікування світового рівня.

РОЗДІЛ III

Структурно-функціональний аналіз медичного туризму міста Львова

3.1. Дослідження функціонування стоматологічної клініки «Rikota»

Саме клініці «Rikota», а, зокрема, її директору та менеджерам, належить ідея створення Асоціації медичного туризму «Medical tour Ukraine» в 2009 році. Ця ініціатива полягає в тому, щоб забезпечити певний організаційний механізм просування українських медичних послуг на світовому ринку, можливість лікування українців за кордоном, а також подальший прийом та обслуговування іноземців в Україні. Дана організація об'єднала заклади лікування в трьох галузях: стоматології, репродукції та офтальмології. Проте, як показала практика, офтальмологія не користується попитом, оскільки існує певний страх і недовіра, але головним фактором є те, що офтальмологічні послуги включені у медичні страховки за кордоном. В той час як стоматологія та репродуктивне здоров'я є основними напрямками, що визначають розвиток медичного туризму в Україні.

Теоретично для конкурентоспроможності в більшості галузей медицини Україна має значний потенціал та фактори, що надають їй ряд переваг, проте на даному етапі розвитку механізм функціонування медичного туризму та його розвитку є абсолютно несформованим. Медичний туризм існує у вигляді надання відповідних послуг незначною кількістю клінік, а не як сформована галузь, яка має певні методи та принципи функціонування.

Перш ніж почати аналіз безпосередньо діяльності клініки «Rikota» зазначимо, що у 2013 році, згідно з даними соціологічного опитування центру туристичної інформації міста Львова, кількість туристів, що приїхали до Львова з метою відвідання медичних закладів та лікування склала 2% від загальної кількості туристів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Кількість туристів, що приїхали до Львова з метою відвідання медичних закладів [64]

Проте на кінець 2013- початок 2014 року ця кількість зменшилась до 0,9%. Причини такої ситуації будуть проаналізовані далі на прикладі діяльності досліджуваних медичних закладів.

Отже, однією з клінік, яка була вибрана для дослідження є стоматологічна клініка «Rikota». В ході спілкування з директором фірми та маркетологом, обов'язком якої є пряма робота з іноземцями, я змогла з'ясувати наступні особливості їхньої роботи по напрямку медичного туризму.

Співпраця з іноземним пацієнтом відбувається таким чином, що людина по телефону чи по Інтернету контактує з клінікою і робить заявку на лікування. Основними послугами, які цікавлять іноземців і є причиною їх приїзду – це, в більшості випадків, імплантація та протезування, тому людина також по можливості надсилає рентген. По всіх даних та побажаннях людини для неї розробляється програма лікування, яка висилається їй в електронному вигляді. З кожним клієнтом в клініці працюють індивідуально, тобто не має якихось заготовлених програм щодо поселення чи обслуговування.

Маркетолог детально вивчає усі запити людини щодо транспортування (коли, де і як зустріти), проживання (цінова категорія, місце розташування житла), харчування (самостійно чи в закладах масового харчування) та інших додаткових послуг. Коли все обумовлено, для підтвердження приїзду на лікування іноземця його просять прислати електронну копію квитка (зазвичай авіа-білета). Однією із пропонованих послуг є екскурсії по місту, області чи виїзди в Карпати. Якщо пацієнта це цікавить, то у такому випадку в клініки налагоджена співпраця з Cumpel-tour.

Цікавою особливістю є те, що всі послуги по обслуговуванню іноземного туриста, такі як зустріч по прильоту, бронювання житла та поселення, супровід на всі процедури, надання будь-якої необхідної інформації, видача мобільного телефону з сім-карткою українського оператора мобільного зв'язку на час перебування в Україні і таке інше є безкоштовними. Тобто вони є своєрідним «приємним подарунком». Пацієнт оплачує лише вартість отриманих послуг по преїскуранту. Ціни в даному випадку для українців та іноземців не відрізняються.

Якщо характеризувати туристів, то відзначають, що основні туристичні потоки спостерігаються з Великобританії та США. Великобританія займає перше місце по тій причині, що клініка співпрацює з британською організацією Medical tour abroad, яка направляє сюди своїх клієнтів. Також приїжджають іноземці з Італії, Нової Зеландії, Польщі та інших країн. За словами директора клініки, Андрія Юрєвича Рікоти, основним та чи не єдиним фактором, що визначає чи приїде на лікування іноземець та звідки він буде – авіа доступність. «Медичні туристи» надають перевагу прямим перельотам без пересадок, що є ключовим фактором при виборі майбутнього місця лікування. Зокрема, якщо проаналізувати тенденцію останніх кількох місяців, то можна простежити пряму залежність між відміною частини рейсів авіакомпанії Wizz Air та відповідним зменшенням кількості туристів, що планували приїхати на лікування.

Основною перевагою, що вирізняє не лише клініку «Rikota», а загалом стоматологічні послуги в Україні є їх вартість, яка зазвичай в кілька раз нижча, ніж ціна на аналогічну послугу за кордоном. Саме це зумовлює такий великий попит на стоматологічне лікування іноземців в Україні. Нижче наведено порівняння цінових категорій на основні послуги:

Табл.3.1.

Порівняльний аналіз цін на стоматологічні послуги про країнах [66]

Лікування зубів	Наша ціна (€)	Середня ціна в ЄС(€)	Заощадження		Середня ціна в Угорщині чи Польщі (€)	Заощадження	
			€	%		€	%
Обстеження пацієнтів, підготовка плану і визначення ціни майбутнього лікування	БЕЗКОШТОВНО	60	60	100%	35	35	100%
Щорічне контрольне обстеження в Україні	БЕЗКОШТОВНО	110	110	100%	50	50	100%
Панорамний рентген	12	40	28	70%	25	13	52%
Видалення зубного каменю та полірування	40	90	50	55%	71	31	44%
Зубний імплантант Alpha Bio	440	Від 1800	1360	76%	Від 560	120	22%
Субантральна імплантація (вартість біоматеріалу включена)	820	2400	1580	66%	1100	280	25%
Фарфорова корона злита з металом	88	від 300	212	71%	180	92	51%
Лікування кореневих каналів	45	від 190	145	76 %	103	58	56%

Лікування зубів	Наша ціна (€)	Середня ціна в ЄС(€)	Заощадження		Середня ціна в Угорщині чи Польщі (€)	Заощадження	
			€	%		€	%
Полімерна пломба (маленька)	28	364	336	92%	від 70		42
Tooth Extraction - Simple	37	80	143	47%	47	10	21%
Відбілювання зубів системою ZOOM!	319	550	231	42%	440	121	28%
Фарфоровий вінір	275	від 1000	725	73%	380	45	14%

Для наочного розуміння різниці в цінах відобразимо дані у вигляді гістограми (рис. 3.2.):

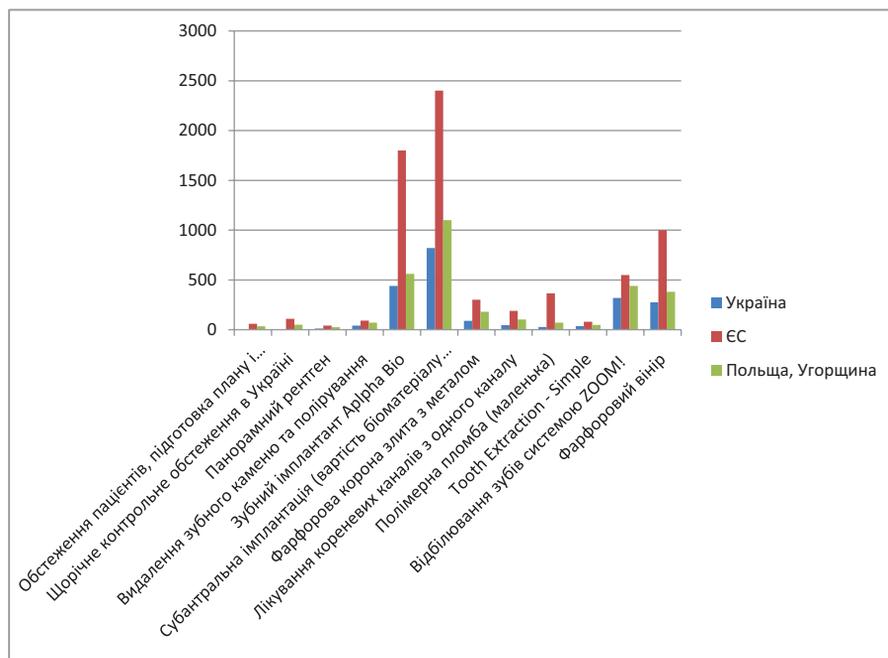

Рис.3.2. Порівняльний аналіз цін на стоматологічні послуги по країнах [66]

Можна однозначно стверджувати, що саме ціна є фактором №1, що формує конкурентоспроможність українських послуг на світовому ринку. Пацієнту вигідніше оплатити переліт, проживання, харчування та всі інші аспекти перебування в іншій країні, ніж лікуватись вдома. Крім цього, людина справді отримує певну сатисфакцію від того, що вона відвідує іншу країну, поринає в іншу культуру і в результаті задовольняє потребу не лише в лікуванні та вирішенні проблем зі здоров'ям, а й духовно збагачується. На мою думку, це також сприяє процесу реабілітації та зменшує негативні емоції від самого процесу лікування.

3.2. Дослідження роботи клініки «Інтерсоно» по напрямку медичного туризму

Медичний центр «Інтерсоно» – це провідна у західному регіоні України сучасна клініка репродуктивного здоров'я, відома не лише на теренах нашої країни, а й, без перебільшення, у всьому світі. Основними послугами, що надаються в цій клініці є наступні: програми лікування безпліддя (In Vitro, внутрішньоматкова інсемінація спермою, ICSI, IMS, кріоцикли та кріоконсервація), чоловічі та жіночі консультації, донорські програми, програми сурогатного материнства, підготовка до пологів та пологи і таке інше.

На початку цього року медичний центр «Інтерсоно» став частиною однієї з найбільших медичних мереж Європи – Medicover. Це організація, яка скуповує різноманітні медичні заклади Європи та стандартизує їх діяльність до європейського рівня та запроваджує там свою політику роботи. Проте, за словами працівників, на практичну діяльність центру ця подія ніяк не вплинула, за винятком того, що робота клініки тепер є підзвітною європейцям до найменших дрібниць. Кожен відділ щоквартально дає повний звіт про результати своєї діяльності. А от переваги від таких змін є

очевидними, адже тепер багатолітній досвід та професіоналізм клініки визнані міжнародними експертами, стандарти надання медичних послуг абсолютної якості схвалені головним офісом в Брюсселі. Також «Інтерсоно» отримав Німецький сертифікат якості на свої послуги, що відіграє дуже важливу роль при виборі закладу лікування пацієнтами, особливо це стосується іноземців.

Говорячи про іноземців, як клас споживачів, що цікавить нас в даному дослідженні, треба відзначити, що така галузь медицини як репродуктологія є досить специфічною, тому тенденції залучення тих чи інших груп споживачів в даному випадку не будуть типовими.

Поспілкувавшись із лікарями медичного центру, керівниками відділів, медичними координаторами вдалося з'ясувати наступне. За даними соціологічного опитування пацієнтів клініки за останні кілька років, яке проводилось більше 9 місяців медичним координатором VIP-клієнтів, Оленою Артех, джерелами залучення пацієнтів є:

- 65% - відгуки знайомих, друзів, родичів;
- 25% - направлення на лікування лікарями з інших клінік;
- 10% - реклама на телебаченні, інтернет-реклама (сайт, форуми і т.д.).

При чому ця статистика справджується для іноземних пацієнтів в такій самій мірі, як і для українських. Тобто, якщо говорити про репродуктивне здоров'я, то для просування відповідних медичних послуг малоефективними є загальновідомі маркетингові інструменти. Реклама з ЗМІ, поширення друкованої інформації, реклама в інтернеті і таке інше – це лише допоміжний фактор, який може забезпечити незначний додатковий процент споживачів.

Якщо структурувати основні причини, що зумовлюють приїзд іноземців на лікування в «Інтерсоно», то можна відзначити серед них такі:

1) ціновий фактор (як і на більшість інших медичних послуг, ціни на лікування репродуктивних систем в Україні різко відрізняються. Важко навіть уявити масштаби економії коштів іноземців, навіть з урахуванням їх

витрат на переліт та перебування в Україні на необхідний для лікування термін. Для прикладу, якщо розглядати послугу штучного запліднення, то середня ціна в європейських країнах буде сягати 30-35 тис. євро, в той час як в Україні вона буде вартувати близько 50 000 грн. Вагомим фактом є те, що ціни на послуги для українців та іноземців відрізняються, для іноземців вони є вищими. Проте, якщо мова йде про іноземців українського походження, то вони при наявності українського паспорта отримують послуги по тих же тарифах, що й Українці. А різниця в такому випадку може становити близько 10 000 грн.);

2) висока якість послуг та надсучасні технології (в «Інтерсоно» доступні найсучасніші можливості репродуктивної медицини, такі як IVF, донорство яйцеклітин, кріоконсервація, сурогатне материнство та багато інших варіантів лікування. Такі послуги можна отримати не в кожній країні, навіть там, де рівень розвитку медицини є на високому рівні. Тут в арсеналі найсучасніші та найефективніші медичні технології, переймається та впроваджується міжнародний досвід, використовуються лише останні світові досягнення у сфері медицини. Відбувається постійна модернізація устаткування та розширення можливостей медичного центру; лікарі та молодший медичний персонал навчається не лише в Україні, але й в провідних клініках світу. Остання можливість стала широко доступною якраз завдяки вступу медичного центру в мережу Medicover, що дозволяє працівникам періодично безкоштовно їздити в європейські країни та проходити там навчання, переймати досвід та підвищувати кваліфікацію. Також, як зазначалось, усі послуги клініки є сертифікованими та відповідаються європейським стандартам якості, що гарантує безпеку пацієнтам та формує відповідний рівень довіри);

3) доступність послуг, що заборонені в ряді іноземних країн (так, наприклад, донорські програми та послуги штучного запліднення є забороненими в ряді країн. Яскравим прикладом такої європейської країни є Італія. За висновками місцевих медиків, на сьогодні у Європі немає іншої

країни з такими численними обмеженнями у сфері штучного запліднення. Тому, так звані репродуктивні туристи змушені прямувати до закордонних клінік. І хоч чинне законодавство постійно критикують, адже воно змушує тисячі італійських пар їхати за кордон із надією мати дитину, тим не менше за його порушення та незаконне здійснення таких операцій передбачається штраф, що складає 600 000 євро. Також в багатьох країнах є забороненими послуги сурогатного материнства. Воно заборонене законом в Австрії, Норвегії, Швеції, Франції, деяких штатах Америки, Італії, Швейцарії та Німеччині. За порушення передбачається покарання аж до тюремного ув'язнення, наприклад, у Німеччині на строк до трьох років і штрафи. Аналогічне законодавство, що передбачає три роки в'язниці і штраф 45,000 євро за «посередництво при виношуванні плоду для іншої особи» і «симуляцію, що применшує цивільний статус дитини», діє і у Франції. Натомість в Україні сурогатне материнство є дозволеним на комерційній основі. Проте, клініка «Інтерсоно» не приймає іноземців із тих країн, де послуги сурогатного материнства є забороненими, адже це тягне за собою відповідну юридичну відповідальність і є набагато складнішою процедурою, ніж штучне запліднення);

4) співпраця з клініками та лікарями (інколи лікарі, які знають про високу якість послуг клініки та не можуть надати необхідні послуги самостійно, направляють своїх пацієнтів на лікування в «Інтерсоно». Та досить часто це обумовлена співпраця, а не просте співпадіння. Так, наприклад, є налагоджені контакти з лікарями Угорщини, Німеччини, а також з українськими клініками в Вінниці, Одесі, Харкові, які не маючи змоги провести необхідне лікування в себе, скеровують пацієнтів в «Інтерсоно» на визначених умовах винагороди);

5) рекомендації знайомих (як відзначалось, у рекламі медичного центру та його послуг перше місце займає саме, так зване, «сарафанне радіо». Саме позитивні відгуки людей, які уже «випробували на собі» якість роботи клініки, сервіс та професіоналізм формують імідж та впізнаваність

«Інтерсоно». Адже, у випадку, коли йдеться про здоров'я, люди довіряють лише перевіреним джерелам, а не банальній рекламі. І відгук близьких людей однозначно є таким надійним джерелом. Тому, на мою думку, висока якість надаваних послуг автоматично переходить згодом у кількість клієнтів, число яких буде зростати у геометричній прогресії).

Основні потоки туристів спостерігаються з США, Італії, Канади, Франції, Польщі, Ірландії. Часто це емігранти, тобто іноземці українського походження. Загалом на європейському ринку конкурентом з аналогічним рівнем якості та різноманітністю послуг можна виділити хіба що Чехію, тому сюди приїжджають на лікування пацієнти з усієї Європи. Як зазначила, директор фонду «Хай нас буде більше» та керівник відділу сурогатного материнства, близькість міста Львова до Європи, європейський рівень міста, належність до ЮНЕСКО надають великі переваги для приїзду іноземців на лікування саме до Львова.

Якщо розглядати співвідношення українських пацієнтів та іноземних, то останні роки воно становило 20:80 – 20% іноземців і 80% українців. Проте, у зв'язку з останніми подіями в Україні та напруженою ситуацією, що триває досі, процент іноземців ледве дотягує до 3%, а українські медичні послуги на ринку стали неконкурентними. І швидше за все для покращення ситуації, відновлення довіри до України повинно пройти ще багато часу. Тому на даний момент дуже важко робити будь-які прогнози по кількості потенційних іноземців, що приїдуть на лікування в Україну, хоч до цього часу тенденції були позитивними. І така ситуація стосується, мабуть, сфери туризму загалом, а не лише медичного туризму чи його окремих напрямів.

Щодо організації обслуговування медичних туристів клінікою «Інтерсоно», то можна сказати, що якоїсь схеми чи розвиненого сервісу тут немає. Туристів можуть зустріти в аеропорту, зазвичай це стосується VIP-клієнтів, але така послуга надається лише по проханню самого туриста. Така ж ситуація із поселенням. Якщо турист просить, то йому можуть допомогти у бронюванні готелю. Співпраці з якимись закладами розміщення немає, але на

практиці VIP-туристів поселяють в готель «Леополіс». Якщо немає вимог на поселення у готель люкс-класу, то туристам радять готель «Нота Бене», так як він розміщений неподалеку від медичного центру і є єдиним у тому районі. Часто іноземці просять зняти для них квартиру, так як, враховуючи специфіку лікування, вони приїжджають сім'ями і варіант квартири є для них більш зручним. Тут теж немає відпрацьованої співпраці з конкретними орендодавцями, але туристів стараються селити туди, де вже з досвіду були позитивні відгуки і споживачі залишились задоволеними. Такою роботою в клініці займаються медичні координатори, які закріплені за різними категоріями пацієнтів і їх обов'язком є саме супровід, консультування та допомога клієнтам.

Щодо організації дозвілля, то такі послуги фактично не надаються. Після з'ясування причини такого явища, стало зрозуміло що це зумовлено відсутністю попиту на такі послуги. Медичний координатор Олена Артех, пригадує, що за 4-річний досвід її роботи в клініці до неї звернулись із проханням поради хороших місць для відвідання у Львові всього один раз. Така ситуація власне пов'язана з особливостями процесу лікування. Це доволі складний тривалий процес, який часто вимагає постійного перебування під наглядом лікарів в клініці чи постільного режиму, спостерігається погіршення загального самопочуття, зменшення витривалості, тому екскурсії містом, додаткові культурні міроприємства не є актуальними для пацієнтів клініки. Про виїзд за межі області, приміром екскурсія в Карпати, Замки Львівщини чи тому подібне відповідно мова не йде. А відвідання курортів мінеральних вод у такому випадку є взагалі протипоказаним.

Щоб детальніше проаналізувати кількість іноземних пацієнтів, звернемося до наступних даних:

Табл. 3.2.

**Короткий звіт по роботі Медичного центру Інтерсоно у 2009-2013 роках
[54]**

Рік	2009	2010	2011	2012	2013
Всього циклів	1022	770	730	706	741
українські	819	591	539	499	521
Іноземні	203	179	191	207	220
на донорських ембріонах		9			
свіжі	784	573	545	507	528
кріоцикли	238	168	185	199	242
На власних яйцеклітинах	731	494	447	385	463
На донорських яйцеклітинах	291	247	283	321	307
Цикли із залученням сурогатної мами	41	22	25	17	29
Вітрифікація ооцитів				78	89
Рівень імплантації	20%	28,4%	29,1%	29,4%	32,6%
Рівень клінічних вагітностей після кріопереносу	38,5%	47,4%	46,3%	39,2%	50,4%
Рівень клінічних вагітностей після переносу свіжого матеріалу	36,3%	39,7%	37,5%	48%	51,5%
Ефективність програми донації		57,94%	53,5%	63,8%	53,8%
Ефективність програми СМ	58,9%	70,59%	57%	53%	53,6%

Діаграми, що відображають співвідношення українських та іноземних пацієнтів (рис.3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7):

2009 рік

Рис.3.3. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

2010 рік

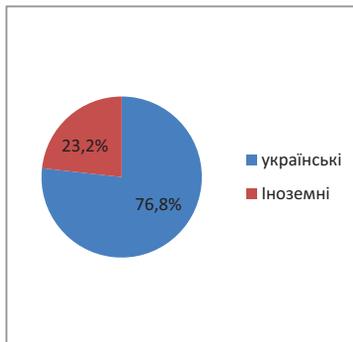

Рис.3.4. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

2011 рік

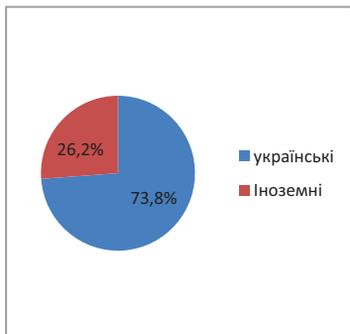

Рис.3.5. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

2012 рік

Рис.3.6. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

2013 рік

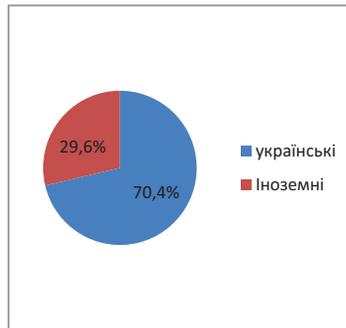

Рис.3.7. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

Аналіз пацієнтів, котрі приїжджають за програмою ІнВітро - донорським матеріалом (ооцитами) або за програмою Сурогатного материнства (рис. 3.8) (включаючи і завершені програми і лише звернення - тобто обговорення всіх етапів лікування, підбору донора, юридичні нюанси) показав наступний розподіл пацієнтів по країнах (2013 рік):

- Польща - близько 34%
- Німеччина- 1-2%
- США - 5% (українці)
- Канада - 5%
- Англія - 3%
- Ірландія - 2%
- Італія - 6%
- Японія - 1%
- Угорщина - 1%
- Росія - 2%
- Чехія - 1%
- Іспанія - 2%
- решта Україна.

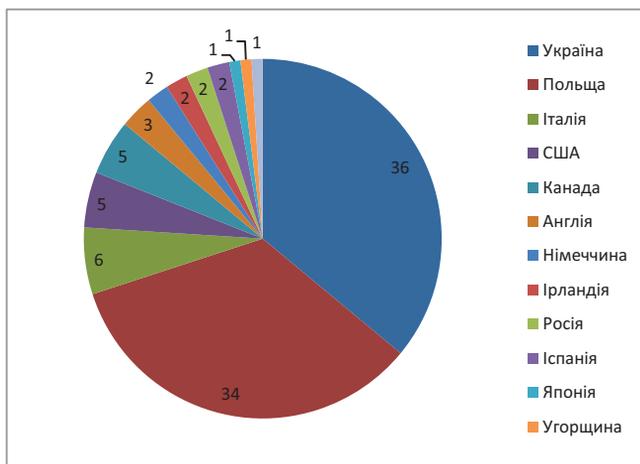

Рис.3.8. Структура приїжджих пацієнтів по країнах [54]

При дослідженні фінансових показників діяльності медичного центру «Інтерсоно» вдалось дізнатись наступне:

- загальний дохід клініки в 2012 році становив 14 млн. гривень, в тому числі дохід від іноземців склав 400 тис. грн..
- в 2013 році загальний дохід клініки вклав 16,6 млн. гривень, а дохід від іноземців у цей час – 1600 тис. грн.

Тобто, ми бачимо, що зріс як річний дохід клініки загалом, так і частка коштів в загальній структурі, що надійшла від іноземців.

Таким чином, якщо у 2012 році гроші, що були отримані від лікування іноземців в структурі доходів склали 2,86% (рис.3.9), то у 2013 році ця цифра зросла до 9,64% (рис.3.10):

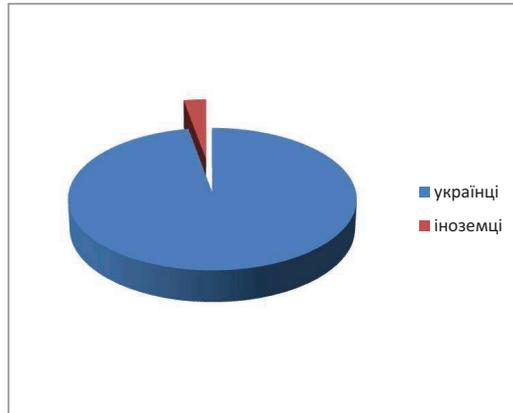

Рис.3.9. Частка коштів, отриманих за лікування від іноземців у 2012 році [54]

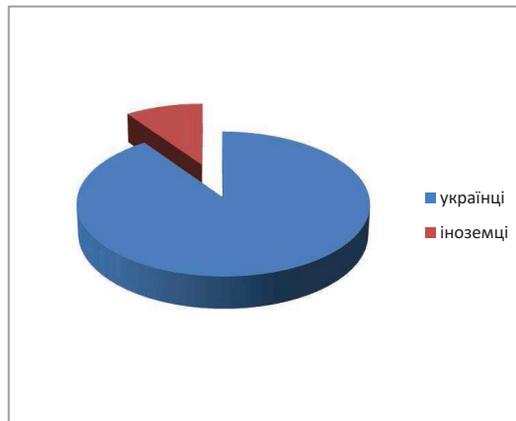

Рис.3.10. Частка коштів, отриманих за лікування від іноземців у 2012 році [54]

Щодо виїзного медичного туризму, то тут медичний центр не веде широкої діяльності. Єдиним у цьому напрямі є послуга для вагітних жінок, що стояли на обліку в клініці «Інтерсоно». Вони мають змогу народжувати в комфортних, безпечних умовах клініки «Medicovery» у Варшаві, в Польщі. Клініка відповідає вимогам системи менеджменту якості ISO 9001:2008,

отримала Сертифікат «Лікарня без болю» та акредитована Міністерством охорони здоров'я Польщі. Так як «Інтерсоно» працює в одній медичній мережі з даною клінікою, то умови співпраці є дуже простими.

Проте, за словами лікарів «Інтерсоно», процент жінок, що їдуть народжувати за кордон є мізерним через високу вартість таких послуг та додаткові турботи щодо юридичного оформлення народження дитини в іншій країні.

3.3. Порівняльний ціновий аналіз медичного туру в Україну та лікування в європейській країні

Для того, щоб наглядніше прослідкувати реальну різницю у витратах на лікування в Україні та за кордоном, ми вирішили розробити модель туру в Україну та порівняти вартість аналогічного лікування в європейській країні.

Для прикладу ми обрали послугу штучного запліднення, яка є дуже популярною в наш час та користується величезним попитом, і розрахували вартість лікування для німців, припустивши, що потрачені ними кошти в своїй країні – це буде тільки чиста вартість лікування. Натомість, якщо вони обирають варіант лікування в Україні, а зокрема у Львові, то до витрат на медичні послуги додаються витрати на трансфер, проживання, харчування та дозвілля, тобто повноцінне перебування за кордоном. Ми розробили пакет послуг, орієнтованих на категорію споживачів вище середнього рівня чи VIP-клієнтів, так як вартість відповідних послуг є чималою і тому дозволити собі їх може далеко не кожен. Отже, ми розглядаємо відповідний рівень послуг на проживання та всіх супутніх послуг по перебуванню в іншій країні, що відповідно дозволяє сформувати ціну наближену до максимальної та побачити реальну мінімальну різницю, тобто в даному випадку вигоду для медичних туристів.

Отже, моделюємо наступну ситуацію. Сімейна пара прилітає з Німеччини на лікування у Львів, в медичний центр репродуктивного

здоров'я «Інтерсоно», провідну клініку в даній галузі на теренах Європи. Їх перебування у Львові загалом буде становити 5 днів – перші два дні будуть проводитись необхідні попередні огляди та аналізи, наступні три дні безпосередня процедура запліднення та перебування на стаціонарі клініки.

Перші два дні сімейна пара в час вільний від медичних процедур матиме змогу оглянути місто та цікаво провести дозвілля, наступні три дні будуть проведені ними в лише в клініці.

Отже, розрахуємо вартість послуг та оформимо їх у вигляді порівняльної таблиці:

Табл. 3.3.

Порівняльний аналіз вартості лікування в Україні та європейській країні (на прикладі Німеччини) [67]

Найменування послуги	Вартість, UAH (розрахована за курсом 1€=30,5UAH)	
	Україна	Німеччина
Попередній огляд гінеколога	475	828
УЗД	460	494,5
Аналізи на визначення причин безпліддя та можливості запліднення	1417	2012,5
Процедура штучного запліднення	50000	161000
Перебування на стаціонарі протягом 3-х днів (для 2-х осіб)	2225	18043,5
Повторний огляд лікаря	465	828
Переліт (на 2-х осіб, туди і назад)	4156	
Проживання 2 дні в готелі «Дністер»**** (номер «Прем'єр», вкл. сніданок)	1700	
Харчування	1400	
Екскурсія по середньовічному Львову (на 2-х осіб)	220	

Найменування послуги	Вартість, UAH (розрахована за курсом 1€=11,5UAH)	
	Україна	Німеччина
Відвідання вечірньої вистави в театрі Опери та балету	300	
Покупка сувенірів	1000	
Інші витрати (транспорт, додаткові покупки і т.д.)	2000	
Загальна сума	65818	183206,5

Представимо отримані дані в графічному вигляді (рис.3.11)

Рис.3.11. Порівняння вартості лікування в Україні та Німеччині [67]

Таким чином, ми можемо бачити, що не дивлячись на значні додаткові витрати, пов'язані із необхідністю приїзду на лікування в іншу країну, а також багатьма витратами по перебуванню там, сума коштів, витрачених у Львові є в 2,8 раза меншою, ніж у Німеччині, що складає величезну різницю.

Важливо враховувати, що при такій ціновій політиці якість отриманих послуг є надзвичайно високою і нічим не уступає аналогічним європейським послугам. Це підтверджує велику конкурентоспроможність українського лікування репродуктивного здоров'я.

3.4. Аналіз діяльності санаторно-курортного туризму Львівщини

Згідно з міжнародним досвідом та класифікацією видів туризму провідними вченими та науковцями, лікувально-оздоровчий туризм, в основі якого лежить діяльність санаторно-курортних закладів не є тотожним медичному туризму, і їх розрізняють, як два окремі самостійні напрями туристичної діяльності. Проте, якщо говорити про реалії та стан розвитку цих галузей в наші дні в Україні, то очевидним є той факт, що ці два поняття не є розрізненими. Про це свідчать як теоретичні матеріали вітчизняних вчених, які часто ці поняття асимілюють та вживають у якості синонімів, так і практична діяльність суб'єктів туристичної діяльності, дотичних до лікування та оздоровлення. Зокрема, проводячи дослідження по нашій темі, спілкуючись з представниками туристичних фірм, стало зрозуміло, що більшість із них, стверджуючи, що надають послуги по медичному туризму, мають на увазі саме направлення туристів на відпочинок у санаторно-курортні заклади.

Відповідно, на даному етапі, певні статистичні дослідження, аналіз потоків туристів, фінансові показники діяльності, обсяг наданих послуг та багато іншого ведеться саме у розрізі лікувально-оздоровчого туризму. У той час як медичний туризм є на даний момент прерогативою приватних медичних установ, які або не ведуть статистики як такої, оскільки процент таких послуг у загальному обсязі їх діяльності є наразі мізерним, або така інформація є конфіденційною і не підлягає розповсюдженню та вивченню сторонніми особами. А відповідно стає неможливим інтегрувати якісь показники розвитку медичного туризму, вести статистику та аналізувати динаміку розвитку цієї галузі загалом в межах країни чи області.

Отже, враховуючи таку ситуацію, ми вважаємо доцільним все ж проаналізувати нинішню діяльність та тенденції розвитку санаторно-курортних закладів та галузі лікувально-оздоровчого туризму Львівщини з точки зору їх прийому та обслуговування іноземців.

За наявністю рекреаційних ресурсів Львівська область займає одне з провідних місць в державі. Природні рекреаційні ресурси Львівщини представлені лікувальними мінеральними водами, лікувальними грязями, озокеритом, кліматичними, водними, лісовими. Провідне місце в структурі рекреаційного потенціалу області займають саме лікувальні мінеральні води. З восьми типів мінеральних вод, що застосовуються з бальнеології, на Львівщині відомо сім, які виділяються у чотири зони їх поширення.

Лікувальні торф'яні грязі Львівщини, представлені Немирівським, Велико-Любінським, Моршинським родовищами та родовищем Шкло із загальними запасами 462 тис. м³, повністю забезпечують теперішні і перспективні потреби функціонування на їх базі санаторно-курортних установ. На Львівщині розташоване найбільше в Україні родовище озокериту - Бориславське. Прояви озокериту є також в смт. Стара Сіль. Таким чином, природний рекреаційний потенціал області є досить великий, проте використовується він далеко неефективно. Особливо це стосується бальнеологічних ресурсів, які навіть в Трускавці використовуються на 50 %, в інших курортах - на 2-10%. Лікувальні мінеральні води інших родовищ в кращому випадку використовуються для розливу (Солуки, Олеська, Надбужанська та інші).

Якщо говорити про матеріально-технічну базу рекреації, то у сфері санаторно-курортного обслуговування діє 81 санаторій та пансіонат з лікуванням (63,7 % від загальної кількості закладів оздоровлення та відпочинку області). На них припадає 17.6 тис. місць (93,5% від загальної кількості).

Основними лікувально-оздоровчими курортами Львівської області є:

- 1) Трускавець

Один з найбільших бальнеологічних курортів України. Розташований у Дрогобицькому районі на північ від передгір'я Східних Карпат. Всесвітній славі курорт Трускавець завдячує цілющій воді «Нафтуся», багатій на органічні речовини нафтового походження. «Нафтусю» називають

королевою лікувальних вод. З лікувальною метою застосовують води джерел «Марія», «Софія», «Броніслава», «Едвард», «Юзя» та сіль «Барбара», яка успішно конкурує зі знаменитою карло-варською сіллю. Комплексне лікування на курорті включає ще один унікальний метод – озокеритотерапію.

У місті функціонують два бювети мінеральних вод, дві курортні поліклініки, дві бальнеозокеритолікарні, міські лікарня та поліклініка. Працює ряд науково-дослідних лабораторій, зокрема, лабораторія експериментальної бальнеології Інституту фізіології ім. О. Богомольця НАН України, кафедра медичної реабілітації Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького, курортний науковий реабілітаційний центр «Карпати Чорнобилю», реабілітаційний центр хворих на ДЦП «Еліта». У місті діє 34 санаторно-курортні заклади.

До лікувальних методик, що застосовуються тут належать бальнеотерапія, мікроклізми, зрошення, гідромасажі, інгаляції, спелеотерапія, аерофітотерапія, різні методи лікування мінеральною водою та багато іншого.

2) Східниця

Розташована в Дрогобицькому районі, в Карпатах, в долині річки Східничанка – лівої притоки річки Стрий. Східницькі мінеральні джерела, які не мають аналогів у Європі, поєднують у собі лікувальні властивості вод таких відомих курортів як Трускавець, Кисловодськ (Росія) та Боржомі (Грузія). У Східницькому родовищі, зосередженому, здебільшого, у склищі та на схилах прилеглих гір, є мінеральні води чотирьох типів. В місті функціонує 13 санаторно-курортних закладів.

3) Моршин

Один із найвідоміших гастроентерологічних курортів України, відомий у всьому світі своїми цілющими джерелами. Моршин розташований в Стрийському районі обабіч гірської річки Бережниця - притоки Дністра. На курорті є декілька мінеральних джерел (свердловин). В лікувальних цілях використовують розбавлені розсоли свердловин для питтєвого лікування, а

також торф'яні грязі місцевого родовища та озокерит. На цей час існують дві ділянки Моршинського родовища природних лікувальних розсолів: «Боніфацій» та «Баня».

В Моршині функціонує бальнеологічна лікарня та 16 санаторно-курортних закладів.

4) Великий Любінь

Один з найстаріших курортів Європи. Розташований в Городоцькому районі в долині річки Верещиця. Курорт славиться цілющими джерелами мінеральних вод і торф'яними грязями. На курорті є 4 джерела мінеральних вод.

Тут використовуються такі лікувальні методики як грязелікування, інгаляції, лікувальні мінеральні сірководневі та кисневі ванни, торфолікування, кисневі коктейлі та пінки, лікувальний масаж, гідромасаж, горизонтальне підводне витягування хребта, ароматерапія.

В місті діє один санаторій, побудований на території бальнеогрязевого курорту Великий Любінь, який має свою клінічну та біохімічну лабораторії.

5) Немирів

Розташований у Яворівському районі. Немирівське родовище сульфідних вод є найбільшим в Україні та входить в перелік державних заказників місцевого значення, а також водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних.

Тут використовують різноманітні методики бальнеолікування: питне лікування, сірководневі купелі, хвойні купелі, озокеритне лікування, електро- та світлолікування, лазеротерапія, магнітотерапія, лікувальна фізкультура, мануальна терапія, голкорексфлексотерапія, механотерапія, психотерапія.

Санаторно-курортні заклади представлені одним санаторієм «Немирів». Це єдиний в Україні спеціалізований санаторій для лікування дітей після опіків, наслідків опіків та повного позбавлення рубців після опіків.

6) Шкло

Бальнеологічний і грязьовий курорт, розташований в Яворівському районі над річкою Шкло.

Поєднання лікувальних властивостей джерел і грязей створюють унікальний комплекс природних лікувальних ресурсів, де лікують захворювання системи кровообігу, нервової системи, опорно-рухових органів. Лікувальний процес проходить на базі лікувально-діагностичного центру, в якому розміщені лікувальні та діагностичні кабінети, оснащені сучасною медичною апаратурою.

7) Розлуч

Рекреаційно-оздоровчий центр літнього та зимового відпочинку, одна з найпривабливіших курортних територій Львівщини завдяки джерелам мінеральних вод різних типів. Важливою передумовою формування в Розлучі курортного центру є природні мінеральні джерела типу «Нафтуся» (гідрокорбонатнохлоридна), «Боржомі» (Содова) і «Залізна». Така унікальна комбінація і багатство їх зустрічається на землі дуже рідко.

У Розлучі немає санаторію, пансіонату чи лікувального центру. Натомість там працює 14 закладів розміщення, такі як готелі, агрооселі та бази відпочинку.

Отже, санаторно-курортний потенціал Львівщини є надзвичайно потужним. За даними газети Експрес, в 2012 році у Львівській області спеціалізовані санаторно-курортні заклади області реалізували путівок на загальну суму 608 147,5 тисяч гривень. Це на 13,6% більше від аналогічного періоду минулого року. Про це повідомила заступник начальника головного управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій облдержадміністрації Наталія Гамкало, за результатами проведеного головним управлінням моніторингу діяльності 54 санаторіїв та пансіонатів, які здійснюють надання санаторно-курортних та лікувальних послуг.

Згідно з даними проведеного моніторингу, загальна вартість наданих послуг особам, які перебували на лікуванні та оздоровленні, становить 661 902,0 тис. грн. (це на 23,4% більше, ніж у такому ж періоді 2011 року).

Надходження до бюджетів усіх рівнів за звітний період становили 74 302,0 тис. грн. (збільшення показника на 7,6% у порівнянні з 2011 роком), з них: до місцевого бюджету надійшло – 17 634,6 тис. грн., до державного бюджету – 56 667,4 тис. грн. Також за вказаний період санаторно-курортні послуги було надано 135 636 особам, а загальна кількість оздоровлених – 134 345 осіб, інформує прес-служба Львівської ОДА. Також Наталія Гамкало розповіла, що за 9 місяців цього року на Львівщині в оздоровчих та лікувальних цілях перебував 37 431 іноземець, що на 12,6% більше, ніж за такий період 2011 року. Загалом іноземні громадяни провели у санаторно-курортних закладах області 291 039 ліжко-днів. Найбільше представників іноземних держав відвідали Львівщину з Республіки Польща (756 осіб), Німеччини (380 осіб) та Ізраїлю (107 осіб), а також з країн колишнього Радянського Союзу: Російської Федерації – 15 729 осіб, Азербайджану – 8 779 осіб, Білорусі – 3 825 осіб та Молдови – 3 495 осіб.

З метою популяризації лікувально-оздоровчого туризму Львівської області, проводяться різноманітні презентації, виставки, ведуться переговори з представниками іноземних держав щодо можливої співпраці.

Зокрема в 2012 році у Львові було проведено засідання, на якому приймали участь представники Львівської обласної держадміністрації, та Уповноважений Посол Ізраїлю в Україні Реувено Дін Елем.

На засіданні обговорювалися питання щодо співпраці між двома державами у туристичній галузі, зокрема особлива увага приділялась релігійному та медичному туризму.

У галузі медичного туризму, пан Дін Елем, виділив можливість впровадження продажу медичних страховок, щодо проходження у Львівській області, наприклад, реабілітаційного лікування. Для цього до Ізраїлю було відправлено українську групу, яка б змогла подивитися і повчитися, за якими принципами працює така система. Вона, в свою чергу, підготувала необхідну презентацію для Ізраїльських інвесторів, щодо представлення туристичних

потужностей Львівщини. Деякі Ізраїльські страхові компанії вже готові надавати послуги з продажу таких медичних страховок.

У жовтні 2013 року в Національному центрі ділового та культурного співробітництва «Український дім» (м. Київ, вул. Хрещатик, 2) проходить Міжнародна курортна виставка «Україна цілий рік – 2013».

Метою проведення заходу є представлення санаторно-курортних можливостей регіонів України, презентація санаторно-курортних закладів та їх послуг, промоція лікувальних та оздоровчих можливостей курортів.

З метою популяризації санаторно-курортного потенціалу Львівщини, її унікальних та цілющих лікувальних, кліматичних та оздоровчих факторів департаментом міжнародного співробітництва та туризму обласної державної адміністрації облаштовано експозиційну площу «Курорти Львівщини», на якій представлено санаторно-курортну сферу області, презентовано найбільші курортні центри регіону, зокрема, Трускавець, Моршин, Східницю, Немирів, Шкло, Великий Любінь та Розлuch.

Учасникам та відвідувачам виставки представлено широкий спектр лікувальних та оздоровчих послуг, які пропонують санаторно-курортні заклади області, їх спеціалізація, а також інновації та новітні методики лікування та оздоровлення, такі як магнітотерапія, «соляні кімнати», світлотерапія, професійні та кваліфіковані медики працюють на УЗД-апаратах експерт класу, які дозволяють передавати інформацію про обстеження в режимі он-лайн.

Загалом, уже традиційно курорти Львівщини завдяки своїй унікальності та лікувальним можливостям викликають велику увагу серед учасників та гостей виставки, що свідчить про високий рівень розвитку санаторно-курортної галузі області.

Для відображення ситуації із відвідуваністю санаторно-курортних закладів Львівщини, було опрацьовано та проаналізовано статистичну інформацію, подану у статистичному бюлетні «Санаторно-курортне

лікування, організований відпочинок та туризму в Україні», а також статистичний збірник «Рекреаційний потенціал Львівщини» за 2012 рік.

Перш за все, варто відзначити, що Львівська область посідає третє місце серед областей України (після АР Крим та Одеської області) по кількості іноземців, що приїжджають до нас на лікування (рис.3.12).

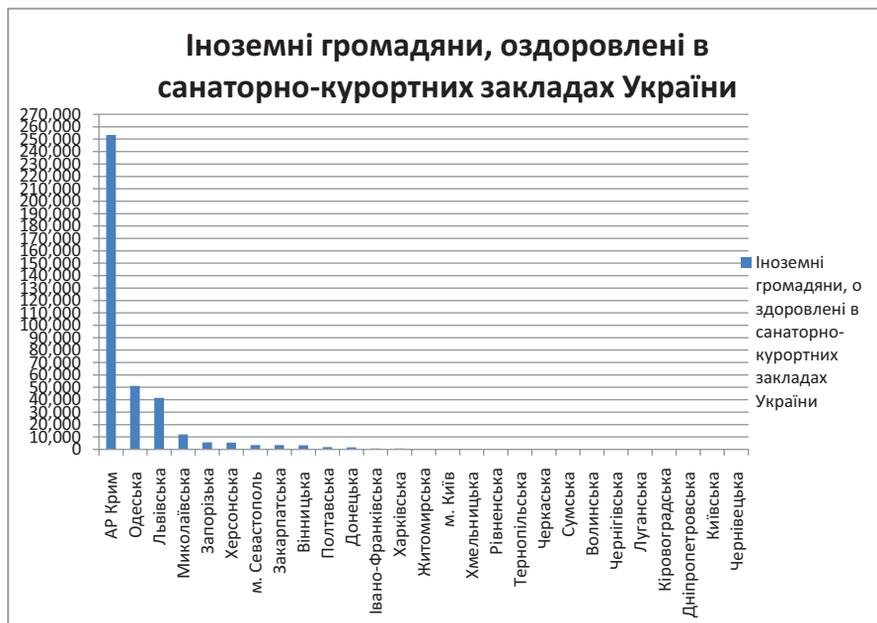

Рис. 3.12. Структура областей за кількістю приїжджих іноземців на санаторно-курортне лікування [59]

Конкретно по Львівській області спостерігається наступна динаміка відвідуваності санаторно-курортних закладів іноземцями за 2009-2012 роки (рис.3.13):

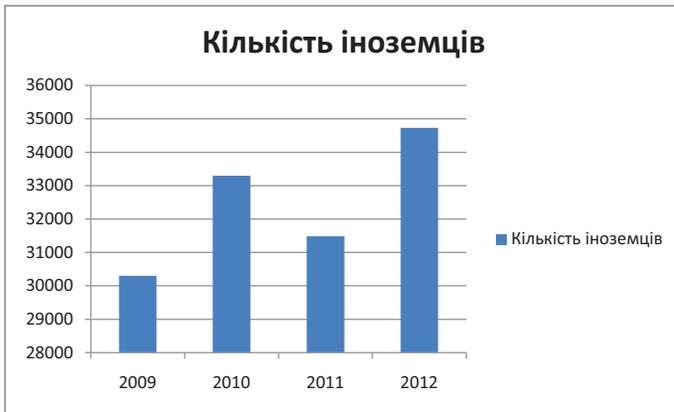

Рис. 3.13. Динаміка відвідуваності санаторно-курортних закладів Львівщини у 2009-2012рр. [59]

Ми можемо прослідувати позитивну тенденцію загалом, у 2012 році було досягнуто максимальних показників порівняно з попередніми роками, лише у 2011 році спостерігався незначний спад, порівняно із попереднім роком.

Якщо проаналізувати приїзд іноземців за цей же період у розрізі десятки країн, звідки найбільше прибувають туристи, то отримаємо такі дані:

Табл.3.4.

Структура країн, з яких іноземці приїжджають на лікування в санаторно-курортні заклади Львівщини [59]

Країна	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
РФ	11815	15765	13936	15466
Білорусь	4837	4973	5497	5035
Молдова	4073	5008	4433	4056
Німеччина	3718	1781	1322	1188

Країна	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Польща	2238	957	792	867
Ізраїль	773	408	371	339
США	322	252	261	234
Греція	60	85	82	74
Італія	42	35	37	44
Канада	24	25	24	21

Ми бачимо, що частка кожної країни в структурі не зменшується, тому відобразимо співвідношення іноземців по країнах у вигляді діаграми лише за 2012 рік (рис.3.14):

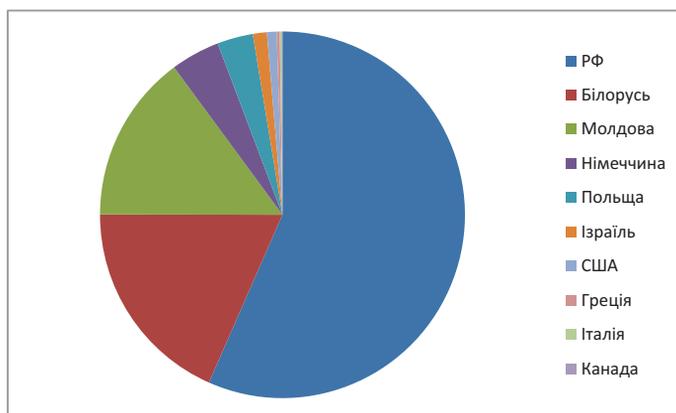

Рис.3.14. Структура країн по приїжджих іноземцях в санаторно-курортні заклади Львівщини [59]

Найбільша кількість приїжджих на санаторно-курортне лікування у Львівську область спостерігається з країн колишньої СНД. На нашу думку, це пояснюється близькістю України до цих країн, меншим страхом та недовірою до вітчизняної медицини, а також меншим рівнем вимог до якості через меншу платоспроможність туристів із цих країн.

Проаналізувавши в які саме курортні міста приїжджають іноземці з'ясувалось, що найбільш популярним є Трускавець і більшість туристів приїжджає саме туди (рис.3.15). Незначна кількість відвідує Моршин. Частка же інших міст є мізерною. За 2011 рік їх позначка навіть не сягнула 100 осіб у жодному з інших міст.

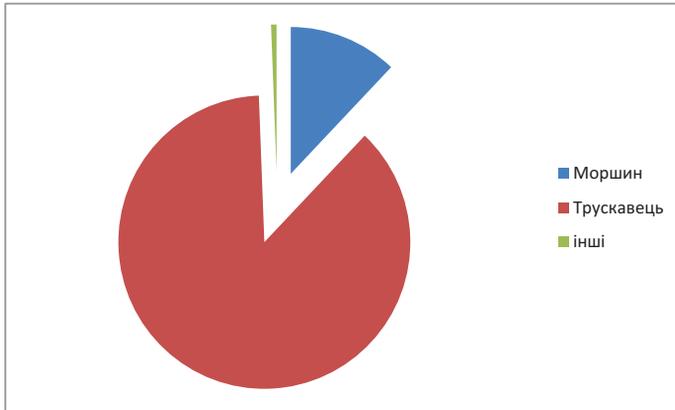

Рис.3.15. Частка Моршина та Трускавця у прийомі туристів серед інших курортів Львівщини [59]

Очевидно, що це пов'язано із тим, що в Трускавці найбільш розвинена інфраструктура, є великий вибір санаторіїв та інших закладів лікування, а також певним іміджем міста та його більшою розрекламованістю та впізнаваністю. Зокрема клініка професора Козьявкіна, яка відома у всьому світі завдяки унікальній системі нейрофізіологічної реабілітації розміщена саме у Трускавці. Решта ж міст, маючи не менш великий потенціал, розмаїття унікальних природних ресурсів, аналоги яких мало де зустрічаються у світі, є абсолютно неконкурентоспроможними на світовому ринку через відсутність фінансування, модернізації, впровадження нових технологій, підвищення рівня сервісу та медичного обслуговування та реклами. Швидше всього туристи інших країн навіть не чули про існування таких курортів та їх

цілющих вод, в той час як Карлові Вари в Чехії, Сечені в Угорщині, Баден Баден в Німеччині та багато інших європейських курортів широко відомі всім.

3.5. Аналіз даних по проведеному анкетуванню туристичних фірм м.Львова

У дослідженні ринку медичного туризму важливим є також аналіз діяльності туристичних фірм. З метою вивчення того, яке місце вони займають у функціонуванні даного напрямку, було розроблено ряд питань та проведено анкетування серед ряду туристичних компаній центральної частини міста Львова. Було отримано результати у 9 компаніях, в той час як 4 компанії із обраних для дослідження, на жаль, категорично відмовились прийняти участь в даному опитуванні.

Маршрут, за яким було здійснено опитування, та відповідні туристичні фірми зазначені на рисунку 3.16.

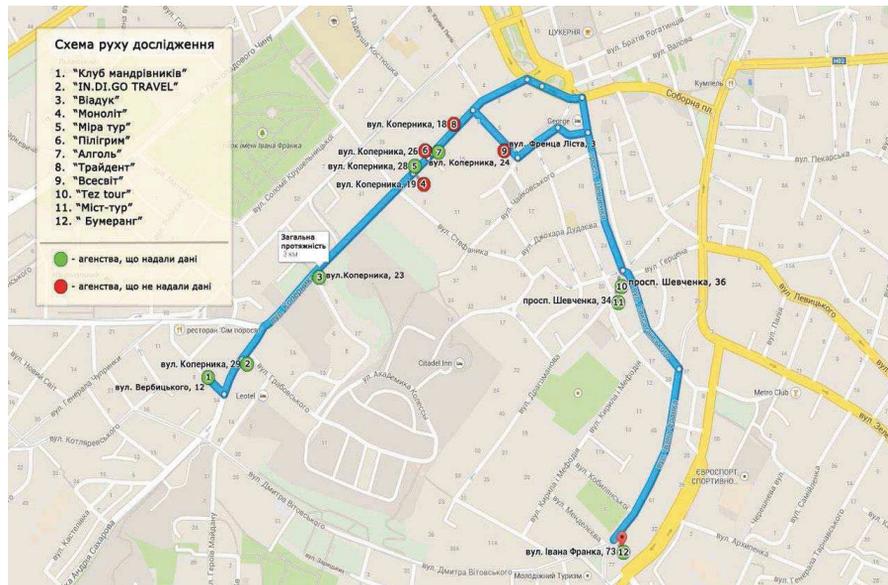

Рис.3.16. Схема руху дослідження авторів

Учасниками анкетування стали наступні туристичні фірми: «Міст-тур», «Міра тур», «Алголь», «Клуб мандрівників», «Tez tour», «IN.DI.GO TRAVEL», «Віадук», «Бумеранг». Результати відповідей на поставлені запитання відобразимо у вигляді таблиці. Зразок анкети, за якою здійснювалось дослідження подано у додатку А.

Отже, ми отримали наступні результати:

Табл. 3.5.

**Аналіз проведеного анкетування по туристичних фірмах міста
Львова**

Запитання	Відповіді
Чи чули про напрям «медичний туризм»?	так – 7 ні – 1
Чи пропонує фірма послуги по медичному туризму?	так – 3 ні – 5
Чи займає медичний туризм вагому частку у структурі послуг, що надаються?	ні – 8
Чи плануєте в майбутньому провадити діяльність по напрямку медичного туризму?	так – 7 ні – 1
Чи налагоджена співпраця з медичними закладами?	так – 4 ні – 4
Чи вважаєте медичний туризм перспективним та прибутковим напрямком?	так – 7 ні – 1
Яким видом медичного туризму займаєтесь?	в'їзний – 1 виїзний – 1 внутрішній – 4 не займаються – 5
Як часто поступають запити від споживачів щодо отримання послуг медичного туризму?	не менше разу в тиждень – 0 не менше разу в місяць – 0 не менше разу в півроку – 6 ніколи – 2
Які заклади, на Вашу думку, стосуються сфери медичного туризму?	санаторно-курортні заклади – 6 пансіонати – 2 спа-центри – 0 клініки – 2 госпіталі – 2 реабілітаційні центри – 3
З яких країн спостерігається потік туристів з метою лікування?	Туркменія, Азербайджан, Росія, Узбекистан
В які країни є запити від українців на виїзди з лікувальною метою?	Словаччина, Угорщина, Ізраїль, Німеччина
Бар'єри на шляху розвитку медичного туризму?	Відсутність співпраці медичних закладів з туристичними фірмами та промоції; Високі ціни в галузі; Відсутність готового продукту; Непроінформованість споживачів;

Запитання	Відповіді
Заходи, що необхідно здійснити для просування та провітання медичного туризму	Реклама в ЗМІ; Проведення акцій, презентацій по даній темі; Поширення інформації про медичний туризм; Медичні заклади повинні формувати готовий продукт, який можна пропонувати та налагоджувати співпрацю з туристичними фірмами;

* аналіз здійснено на основі опрацювання авторських анкет

Проаналізувавши відповіді, отримані в результаті проведеного опитування та поспілкувавшись з представниками туристичних фірм, ми можемо зробити наступні висновки.

Сфера медичного туризму є абсолютно не розвинуеною, а фахівці, що працюють в цій галузі, необізнаними щодо питань медичного туризму і загалом розуміння цього поняття як такого. На запитання «Чи чули Ви про напрям медичного туризму?» всі, за виключенням одного менеджера туристичної фірми, відповіли ствердно, проте знають різницю між медичним і санаторно-курортним туризмом лише один із них. Старший менеджер компанії «Міст-тур» однозначно дає відповідь, що їх фірма працює в напрямку санаторно-курортного туризму, але це не тотожні поняття із туризмом, послуги якого ними поки що не пропонуються. Решта ж компаній, які скеровують туристів у санаторно-курортні заклади переконані, що вони надають послуги саме медичного туризму. Тобто, на запитання чи надає фірма послуги по медичному туризму, лише троє відповіли «так», але лише одна фірма справді займається медичним туризмом в правильному розумінні цього поняття. На запитання чи займає медичний туризм вагому частку у структурі послуг фірми, всі відповіли «ні», не дивлячись на те, що саме розуміти під цим поняттям. Тим не менше, 7 із 8 опитаних фірм вважають медичний туризм прибутковою та перспективною галуззю, не дивлячись на те, що на мою думку, на даний момент не роблять ніяких кроків для того,

щоб розвивати цей напрям у себе в компанії. За словами менеджера компанії «Міст-тур» налагоджувати співпрацю в даному випадку повинні саме медичні заклади, ціль яких має бути розширення свого кола клієнтів завдяки іноземним пацієнтам. Якщо клініки будуть готові запропонувати сформований продукт (а це не лише безпосередня послуга лікування) та співпрацювати з туристичними фірмами, то останні мають змогу презентувати медичний туризм на різноманітних виставках, отримуючи за це винагороду.

Щодо налагодженої співпраці із закладами медичного туризму, то 4 фірми відповіли, що така співпраця здійснюється, проте із них 3 – мають на увазі саме санаторно-курортні заклади (при чому це заклади на території України). Лише компанія «Бумеранг» має заключений договір із клінікою Св.Рафала в Кракові, яка надає безліч послуг по клінічному та амбулаторному лікуванню, діагностиці та реабілітації, куди скеровує українських медичних туристів. Хоча таких, за словами директора, одиниці. Та все ж ця фірма робить певні кроки у напрямі реального розвитку медичного туризму та виведення його на рівень конкурентоспроможної сфери діяльності у структурі інших послуг.

Відповідно виїзним медичним туризмом займається лише туристична фірма «Бумеранг», в'їзним (в санаторно-курортні заклади) – компанія «Міст-тур», внутрішнім (санаторно-курортним) 4 компанії із опитаних і 5 – не займаються таким напрямом взагалі. Стосовно в'їзного туризму, то спостерігаються потоки туристів з Туркменії, Азербайджану, Росії та Узбекистану. Виїзним туризмом компанії не займаються, проте на запитання чи поступають запити із проханням поїхати на лікування за кордон, вони зазначають, що такі запити, хоч нечасто (не частіше раз у півроку), але трапляються, і вони стосуються наступних країн: Ізраїль, Німеччина, Угорщина та Словаччина. Хоча, зазвичай, зацікавленість у такій послугі не приводить до її купівлі. Причину цього працівники туристичних фірм вбачають у високих цінах на даний вид подорожі.

Щодо бар'єрів на шляху розвитку медичного туризму та засобів їх подолання, то можна побачити, що більшість представників туристичних фірм вважають, що причиною такого поганого розвитку даної сфери є відсутність реклами та популяризації даного напрямку і, як наслідок, непроінформованість споживачів про існування та можливості, що він пропонує. Проте, на запитання хто має займатись такою діяльністю та в якій формі, дати відповіді практично ніхто не може.

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що медичний туризм на ринку міста Львова знаходиться фактично у стадії зародження і для його перетворення у сформовану галузь потрібно ще багато зусиль та часу з боку усіх суб'єктів, що мають до неї відношення та прагнуть її розвивати. Погоджуюсь із словами менеджера фірми «Міст-тур», що ініціатива та проведення відповідних заходів мають виходити саме від тих суб'єктів, які зацікавлені у отриманні прибутку від даної галузі. Мова йде про приватні туристичні фірми, а також медичні заклади, які і формують ринок медичного туризму. А якщо дослідити ринок, вивчити тенденції та запити споживачів, то можна побачити, що медичний туризм є дуже перспективним напрямком. Проте, ця ніша ринку на сьогоднішній день є фактично незаповненою та нерозвиненою.

РОЗДІЛ IV

Проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні

Отже, проаналізувавши ринок медичного туризму в Україні, можна сказати, що є окремі технології, в окремих лікарнях, є окремі, досить знані, фахівці, але, на жаль, відсутні чіткі критерії якості медичної допомоги, не створено інформаційної бази проте, де і як лікують, які методи використовують, відсутня структурована система медичного туризму, яка, до того ж, не забезпечена відповідними державними нормативно-правовими актами. Недостатня теоретична і законодавчі пробіли в цих питаннях можуть призводити до серйозних колізій, бути предметом судових спорів і в цілому стримувати розвиток медичного туризму. Адже подальше ігнорування його соціальної значимості може обернутись для вітчизняної економіки невідновними втратами, що здатні загальмувати розвиток всієї національної системи охорони здоров'я та законсервувати її неефективні методи та інструменти. Тому важливим завданням є виявлення факторів, що стимулювали б появу і розвиток нових форм лікувально-оздоровчого туризму [37, с.173].

На нашу думку, для того щоб зробити ринок медичного туризму в Україні ефективним та процвітаючим потрібно в першу чергу звернутись до напрацювань та досвіду зарубіжних країн.

Всесвітня туристична організація (ВТО) рекомендує країнам максимально широко використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вдосконалення процедури подачі заяви, оформлення та термінів видачі віз, а також проаналізувати можливий вплив спрощення туристичних формальностей на розширення їх економіки туризму. Генеральний секретар ЮНВТО Галіб Ріфаї підкреслює, що «спрощення туристичних формальностей тісно пов'язане з розвитком туризму і може бути ключовим фактором посилення попиту. Ця область має особливо

важливе значення в той час, коли уряди прагнуть стимулювати економічне зростання, але не мають можливості широко використовувати фінансові стимули або державні інвестиції».

Слід зазначити, що, окрім тенденцій розширення кількості суб'єктів та інфраструктури ринку медичного туризму, надзвичайно важливе значення належить інструментам державного регулювання та стимулювання розвитку цієї високоприбуткової сфери. Головним напрямом підвищення ефективності у цій сфері є зростання цілеспрямованої активності органів влади регіонального рівня, які повинні сприяти розвитку індустрії медичного туризму і адаптації даного виду бізнесу до умов економічної ситуації в країні, а також забезпечувати стабільність і конкурентоспроможність медико-туристичного комплексу регіону. Економічною метою сучасної державної політики в сфері туризму можна вважати перетворення його в конкурентоспроможний, інноваційний, стійкий і високоприбутковий сектор національного господарства, що цілком співпадає з економічними імперативами розвитку сучасного ринку туристичних послуг ються на практиці державної підтримки ринку регіонального медичного туризму за кордоном, слід віднести: адміністративні (сертифікація, акредитація, стандартизація, візові процедури); законодавчо-правові (нормативно-правові акти та документи, що регламентують діяльність суб'єктів ринку); фінансові (включають податкові, кредитні, митні, інвестиційні, тарифні важелі).

Варто наголосити, що навіть за умов відсутності прямої фінансової підтримки суб'єктів або інфраструктурних об'єктів ринку регіонального медичного туризму, державним структурам у цій сфері слід здійснювати широкомасштабну інформаційну підтримку шляхом формування чітких державних програм зі зміцнення іміджу країни, створення та просування її туристичного бренду з акцентами на унікальності і перевагах медичного туризму в окремих регіонах країни (як у Німеччині, Ізраїлі, Індії тощо). Необхідністю є також окреслення і контроль ключових вимог до забезпечення безпеки медичних туристів та дотримання відповідальності за результати.

Адже потік медичних туристів у світі однозначно матиме тенденцію до зростання як в міжрегіональному, так і в міждержавному вимірі.

На основі проведеного дослідження, ключовими компонентами, які забезпечують регіональний розвиток ринку медичного туризму в регіонах-лідерах глобального масштабу, можна вважати:

- вигідне географічне розташування регіону;
- розвинена транспортна і сервісна інфраструктура регіону, що відповідає міжнародним стандартам;
- наявність у регіоні визначних і цікавих туристичних осередків, можливостей організації індивідуальних туристичних маршрутів з врахуванням стану здоров'я споживача медичних послуг;
- відносно невисока оплата праці населення регіону, зокрема, на ринку медичного туризму;
- мінімальні бюрократичні, адміністративні та візові перепони для доступу на ринок медичного туризму іноземних учасників;
- збалансоване поєднання в діяльності закладів медико-туристичної сфери найбільш поширених медичних послуг (стоматологія, пластична хірургія, ортопедія, кардіо-лікування) з певними спеціалізованими і рідкісними сервісними послугами (бонусні SPA-процедури, акцент на сімейному відпочинку тощо);
- відповідність закладів, що функціонують на ринку медичного туризму, міжнародним стандартам якості шляхом проходження і підтвердження акредитації (JCI, TAS тощо);
- високий потенціал регіону щодо висококваліфікованих медичних фахівців (навчання або стажування за кордоном, володіння іноземними мовами, успішна медична практика шляхом застосування інноваційних медичних технологій тощо);
- чітке законодавче та нормативно-правове підґрунтя для усіх видів діяльності суб'єктів ринку медичного туризму;

– максимально своєчасне та достовірне інформаційне забезпечення щодо діяльності (спеціалізації, рівня кваліфікації персоналу, умов і вартості надання послуг тощо) суб'єктів регіонального ринку медичного туризму потенційних споживачів медико-туристичних послуг, зокрема, через он-лайн сервіси мережі Інтернет (інформування, анкетування, віртуальне консультування, попередній запис тощо);

– функціонування закладів на регіональному ринку медичного туризму за принципом реінжинірингу, тобто «неперервного їх розвитку як системи в процесі надання комплексу послуг і просуванні нових напрямів діяльності шляхом розширення і модернізації наявних послуг, їх інформаційного забезпечення» та удосконалення;

– загальне позитивне політичне і соціально-економічне середовище в країні та її регіонах- осередках медичного туризму;

– комфортні послуги зв'язку, інформації, доступність фінансово-кредитних банківських послуг в регіоні тощо [24, с.42-43].

Отже, підсумовуючи вищесказане, щоб медичний туризм в Україні став повноправною частиною світового туристичного простору, необхідно, на нашу думку, в масштабах держави, а також на регіональних рівнях, спрямувати зусилля на вирішення наступних та інших завдань:

- створення системи ефективних стимулів для розвитку вітчизняної медицини, і нового конкурентного клінічного та санаторно-курортного продукту нового зразка;
- структуризації ринку відпочинку з лікуванням, формування на ньому стійкої і динамічної групи лідерів з числа медичних та санаторно-курортних закладів і туроператорів;
- модернізації і розвитку на цих засадах клінічного та санаторно-курортного лікування, збільшення продажу відповідних послуг;
- перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів медичних та санаторно-курортних закладів, туроператорів і агентів в частині підвищення рівня обслуговування клієнтів;

- створення відповідної матеріально-технічної бази;
- обґрунтування реальних джерел фінансування;
- взаємодії з інститутами влади та громадськими організаціями з питань вирішення проблем щодо розвитку медичного туризму;
- виходу з новим продуктом медичного туризму на міжнародний ринок.

- Для того, щоб хворі з-за кордону приїжджали, треба поширювати інформацію про клініку потенційним пацієнтам через ЗМІ, інтернет-сайти, на міжнародних порталах, налагодити взаємодію з міжнародними агентствами.

Для пропагування медичного туризму, створення дієвих механізмів для його розвитку відбуваються зустрічі з представниками компаній, які мають значний досвід в цьому напрямку. Уже зараз Туреччина, Ізраїль і Литва готові до діалогу з Україною в питаннях партнерства в медичному туризмі.

Державі потрібно розробити програми по підтримці напрямку медичного туризму, ось тоді і вітчизняна медицина, і бюджет зможуть відчувати результат, який обчислюється мільйонами доларів прибутку [60].

Наша країна здатна повторити успіхи інших, оскільки попит на доступні і висококваліфіковані медичні послуги на світовому ринку постійно зростає. Для цього потрібно лише розробити і належним чином реалізувати відповідні кроки.

Поки до обслуговування іноземних пацієнтів найбільш готові приватні медичні заклади. Але якщо нам вдасться якомога швидше змінити законодавство системи охорони здоров'я, то відповідно й у державних медустановах поступово покращаться умови і таким чином медичний туризм набуде належного розвитку.

ПІСЛЯМОВА

В останні 10 років з цілком зрозумілих причин у світі сформувалася справжня індустрія медичного туризму. Зростання вартості лікування в розвинених країнах стимулював появу додаткової вимоги: якісне лікування за низькими цінами і яскраві враження від відвідин нової країни. Висока вартість медобслуговування в розвинених країнах світу стала серйозною проблемою не тільки для пацієнтів, але і для їхніх роботодавців, соціальних фондів, страхових систем і держав. Додатковим фактором успіху медичного туризму часто є неможливість оперативного отримання якісної медичної допомоги чи недоступність певних видів медичних послуг в своїй країні. Це призвело до появи значного нереалізованого попиту на послуги охорони здоров'я, який неможливо задовольнити в рамках національної системи охорони здоров'я

За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 2022 року туризм і охорона здоров'я спільно стануть однією з визначальних світових галузей.

В структурі інших видів туризму, що пов'язані з охороною здоров'я, медичний туризм займає окреме місце і, не дивлячись на ряд схожих ознак, є самостійним напрямом сучасної туристичної індустрії.

Медичний (клінічний) туризм, передбачає отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичного середовища пацієнта в спеціалізованих лікувальних закладах (лікарнях, госпіталях, клініках, медичних центрах). Характерною особливістю медичного туризму є існування одної чи кількох взаємопов'язаних медичних маніпуляцій, спрямованих на лікування конкретного захворювання, що є первинною ціллю всього туру.

З метою отримання медичних послуг у 2010 році різні країни світу відвідали понад 3 млн медичних туристів. По всьому світу діє велика кількість об'єднань та організацій у сфері медичного туризму. Одним з дуже важливих кроків в напрямку координації ринку медичного туризму стало

підписання у 2013 році протоколу про створення Всесвітньої асоціації медичного туризму.

Можливість використання сучасних комунікаційних технологій значно зменшує інформаційну асиметрію між надавачами і потенційними споживачами медичних послуг як на регіональному, так і на міжнародному рівні.

Проведене дослідження ринку медичних послуг дозволяє розрізнити два основних зустрічних потоки медичних туристів: із високорозвинених країн з якісною системою охорони здоров'я у країни з нижчим рівнем життя з метою отримання медичних послуг за нижчою вартістю і в короткі терміни очікування; і з країн низького рівня розвитку системи охорони здоров'я у високорозвинені країни з метою отримання висококваліфікованої медичної допомоги при серйозних захворюваннях, що загрожують життю або нормальній життєдіяльності.

Дослідження питань, пов'язаних з вивченням проблем та перспектив розвитку ринку новітніх форм туризму, зокрема медичного туризму, є предметом дослідження вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема С. Балохіна, М. Вишнякова, О. Джангірова, А. Ігнат'єва, І. Когунова, Л. Криворучко, В. Кривошеєва, І. Мироненка, Т. Ткаченко, Т. Скоробагатової, О. Романіва, В. Федорова, М. Фурманека та ін.

Розглядаючи вплив медичного туризму на соціально-економічний розвиток країн, слід виокремити пряму і опосередковану форми такого впливу. Прямою формою впливу медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону є зокрема та, дія якої проявляється у безпосередньому економічному та соціальному ефекті від припливу медичних туристів у регіон. Фактично, ефекти прямого впливу розвитку медичного туризму визначаються рівнем витрат медичних туристів на певній території. Опосередкований вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічну систему генерується через стимулювання розвитку суміжних до медичного туризму сфер.

У результаті впливу факторів, що зумовлюють активне зростання ролі медичного туризму на світовому ринку туристичних послуг, сформувалися кластери медичного туризму, за якими закріпилася певна спеціалізація. Головними напрямками розвитку медичного туризму в світі є США, Німеччина, Туреччина, Індія, Таїланд, а також Канада, Мексика, Коста-Ріка, Великобританія, Франція, Іспанія, Йорданія, Дубай, Малайзія, Сінгапур, Японія, Корея, Філіппіни, ПАР. Головні прибутку від медичного туризму сьогодні отримують США, Німеччина, Туреччина, Індія і Таїланд.

В Україні медичний туризм є досить новим поняттям і видом бізнесу. Фактично навіть не всі вітчизняні дослідники виділяють медичний туризм як окремий вид туризму.

Щодо виїзного медичного туризму, то українські реалії свідчать про те, що медичний туризм є практично єдиною альтернативою отримати доступ до цивілізованої медицини. Українці їздять лікуватися майже в три десятки країн, серед яких Німеччина, Великобританія, США, Японія. Близько 100 мільйонів доларів, вважають експерти, українці щорічно витрачають на лікування за кордоном. В деяких країнах, наприклад Росії, Білорусі або Німеччині – прийом пацієнтів з України поставлено на потік. За офіційними даними турагенств і операторів, за останні два роки в Україні послугами медичного туризму скористалися більше 500 тис. осіб. Розвиток виїзного медичного туризму пов'язаний з деякими негативними обставинами, які мають місце в Україні: відставання України у високотехнологічних галузях медицини, дуже низький рівень сервісного супроводу пацієнтів, недовіра українських громадян вітчизняній охороні здоров'я по відношенню до якості послуг, поганий правовим захистом пацієнтів та юридичне забезпеченням їхніх прав.

Структурованість українського ринку виїзного лікування знаходиться на початковій стадії. Спеціалізованих туристичних фірм дуже мало. До них можна віднести „Медвояж”, „Медасист-Україна”, „Кросс МедТур”, „МедВізит”.

Останнім часом іноземці також навідуються до нас “за здоров’ям” – Україна пропонує недорогі та якісні послуги за кількома медичними напрямками. Зважаючи на нинішню доступність міжнародних поїздок, а також розвиток технологій і стандартів лікування, тут пацієнт отримує кваліфіковану медичну допомогу при непоганому сервісі за мінімальну ціну.

Наразі ще не зведено статистичних даних, що дозволяли б оцінити кількість іноземних пацієнтів, які офіційно лікуються в Україні. За оцінками компанії “МедЕкспрес”, в нашій країні працює приблизно 50–70 медичних центрів, орієнтованих на клієнтів-іноземців. Найбільш привабливими для іноземних пацієнтів стоматологія і косметичні операції.

Одним із перших прикладів механізму організації залучення та прийому іноземних туристів в Україні є діяльність Асоціації медичного туризму «Medical Tour Ukraine». Також в Україні створена Українська Асоціація Медичного Туризму (УАМТ).

Проаналізувавши ринок медичного туризму в Україні, можна сказати, що є окремі технології, в окремих лікарнях, є окремі, досить знані, фахівці, але, на жаль, відсутні чіткі критерії якості медичної допомоги, не створено інформаційної бази проте, де і як лікують, які методи використовують, відсутня структурована система медичного туризму, яка, до того ж, не забезпечена відповідними державними нормативно-правовими актами. Недостатня теоретична і законодавчі пробіли в цих питаннях можуть призводити до серйозних колізій і в цілому стримувати розвиток медичного туризму.

Для того щоб зробити ринок медичного туризму в Україні ефективним та процвітаючим потрібно в першу чергу звернутись до напрацювань та досвіду зарубіжних країн. Щоб медичний туризм в Україні став повноправною частиною світового туристичного простору, необхідно, в масштабах держави, а також на регіональних рівнях, спрямувати зусилля на вирішення наступних та інших завдань: створення системи ефективних стимулів для розвитку вітчизняної медицини, модернізації і розвитку

клінічного та санаторно-курортного лікування, збільшення продажу відповідних послуг, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів медичних та санаторно-курортних закладів, створення відповідної матеріально-технічної бази; обґрунтування реальних джерел фінансування, взаємодії з інститутами влади та громадськими організаціями з питань вирішення проблем щодо розвитку медичного туризму, виходу з новим продуктом медичного туризму на міжнародний ринок.

Анкета, застосована для опитування туристичних підприємств

1. Чи чули Ви про такий напрям туристичної діяльності, як медичний туризм?

так

ні

2. Чи пропонує Ваша туристична фірма послуги по медичному туризму?

так

ні

3. Чи посідає медичний туризм вагому частку у структурі здійснюваних Вами послуг?

так (якщо так, вкажіть відсоток від загальної кількості послуг: _____)

ні

4. Чи плануєте Ви в майбутньому провадити діяльність по напрямку медичного туризму?

так

ні

5. Чи налагоджена у Вас співпраця/ заключені договори з медичними чи санаторно-курортними закладами, куди можна скеровувати туристів (в межах України чи за кордоном), або організаціями, які б могли направляти туристів у Львівську область з лікувальною метою?

так

ні

6. Чи вважаєте Ви медичний туризм перспективним та прибутковим напрямом для розвитку в Україні, зокрема на Львівщині?

так

ні

7. Ви займаєтесь:

- в'їзним медичним туризмом
- виїзним медичним туризмом
- внутрішнім медичним туризмом
- не займаємось

7. Як часто поступають запити від споживачів щодо бажання отримати послуги медичного туризму?

- не менше разу на тиждень
- не менше разу в місяць
- не менше разу в півроку
- ніколи

_____ (ваш варіант відповіді)

8. Які заклади, на Вашу думку, стосуються сфери медичного туризму?

- санаторно-курортні заклади
- пансіонати
- спа-центри
- клініки
- госпіталі
- реабілітаційні центри

_____ (ваш варіант відповіді)

9. Вкажіть з яких країн спостерігається найбільший потік туристів з метою лікування?

10. Вкажіть які країни найбільш популярні серед українців для поїздок з лікувальною метою?

11. Які б Ви могли виділити бар'єри на шляху розвитку медичного туризму в Україні та, зокрема, у Львівській області?

12. Які заходи, на Вашу думку, необхідно здійснити, для того щоб медичний туризм став процвітаючою галуззю туризму в Україні, а зокрема у Львівській області?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про туризм" (від 15 вересня 1995р.) / Верховна Рада України. – Офіц.вид. –К., 1995
2. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України від 18.11.2003 № 1282-IV / Офіційний вісник України. – К.,2003. – С . 34
3. Александрова А.Ю. Международный туризм: учебник / А.Ю.Александрова . – М.: Аспект Пресс, 2004. – 470 с.
4. Бабкин А. Специальные виды туризма / А. В. Бабкин. – Ростов -на-Дону: Феникс, 2008. - 252 с.
5. Бортницький В. А. Економічне зростання в контексті розвитку регіональних інноваційних систем та капіталу здоров'я: концептуальний підхід / В. А. Бортницький // Економічна теорія. – 2011. – № 1. – С. 63–78
6. Боголюбов В.С. Организация специальных видов туризма: Конспект лекцій. - Спб, 2010. – 116 с.
7. Ветитнев А.М. Клинический туризм: современное состояние и особенности туроперейтинга // Вестник Национальной академии туризма. – Санкт-Петербург, 2008. -№3. –С. 36-39.
8. Ветитнев А., Кусков А. Лечебный туризм / А. М. Ветитнев, А. С. Кусков. - М. : ФОРУМ, 2010. – 592 с.
9. Герасимчук З. В. Регіональна політика розвитку ринків медичних послуг: мета, напрямки формування та інструменти реалізації / З. В. Герасимчук, І. Б. Шевчук // Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Регіональна економіка». – Вип. 5 (17). – Ч. 3. – Луцьк, 2008. – С. 7–23
10. Герасимчук З.В. Регіональна політика розвитку рекреаційного природокористування: механізми формування та реалізації: [монографія] / З.В. Герасимчук, Н.В. Коленда, Л.М. Черчик. - Луцьк: Надстир'я, 2007. – 172 с.

11. Гергишан А. К. Формирование стратегии безопасности развития дестинации оздоровительного туризма: автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством: (экономическая безопасность; рекреация и туризм)» / А. К. Гергишан. – Санкт-Петербург, 2011. – 20 с.
12. Гончар В. Медичний туризм набуває популярності/ Віталіна Гончар// газета київської міської ради «Хрещатик». – 2013. - №22 (4229). –С.6-7
13. Джангиров А. П. Сервис – экономический потенциал рынка оздоровительного туризма: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – сфера услуг; рекреация и туризм)» / А.П. Джангиров. – Кисловодск. – 2011. – 46 с.
14. Дудкіна О. П. Регіональні особливості розвитку рекреаційних зон (методичні та організаційно-економічні основи) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / О. П. Дудкіна. – Тернопіль, 2004. – 19 с.
15. Євдокименко В. К. Регіональні фактори розвитку туризму. Туристично-красназавчі дослідження / В. К. Євдокименко // Туризм в Україні: економіка та культура : зб. тез допов. III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9–10 вересня 1998 р. – К. : КМ-Трейдінг, 1998. – Вип. 1. – 92–94 с.
16. Квартальнов В. А. Туризм : [учебник]. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.
17. Клименко О. М. Світовий досвід організації фінансування у сфері медичного обслуговування / О. М. Клименко // Чернігівський науковий часопис. – Серія «Економіка і управління». – № 1 (1). – 2011. – С. 104
18. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – К.:Знання, 2011. – 334 с.

19. Лисенко, В. С. Медичний туризм та перспективи його використання страховими компаніями [Текст] / В. С. Лисенко, Д. Р. Абрамітова // Актуальні питання економіки та управління у сучасних соціально-економічних умовах: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (14-15 жовтня 2013 р.). – Дніпропетровськ : Герда, 2012. – 180-183 с.
20. Малімон В.В. Інноваційні технології у системі забезпечення конкурентоспроможності послуг на регіональному ринку медичного туризму / В.В.Малімон // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Випуск 2 (40). – Тернопіль. – 2013. – С. 127–129.
21. Малімон В. В. Інструменти стимулювання розвитку регіонального ринку медичного туризму / В. В. Малімон // Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем : Міжнар. науково-практ. конфер. молодих вчених та студентів : тези допов., 23 березня 2012 р. – Луцьк, 2012. – С. 168–169.
22. Малімон В. В. Медичний туризм як складова регіонального ринку туристичних послуг/ І. М. Вахович, В. В. Малімон // Економічний форум: Науковий журнал. – № 1. – Луцьк: ЛНТУ, 2012. – С. 108–114.
23. Малімон В. В. Перспективи розвитку регіональних ринків медичного туризму в Україні / В. В. Малімон // Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє : Міжнар. наук.-практ. конфер. : тези допов., 11–12 квітня 2012 р. – Харків, 2012. – С. 81–82.
24. Малімон В. В. Фактори розвитку регіонального ринку медичного туризму в розвинених країнах світу / І. М. Вахович, В. В. Малімон // Фінансовий простір : Міжнародний науково-практичний журнал. – Випуск № 3 (7). – Черкаси. – 2012. – С. 38–46.
25. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу : [навчальний посібник] / М. П. Мальська, В. В.Худо, В. І.Цибух – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.

26. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : [монографія] / С. В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 494 с.
27. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : [навч. пос.]. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
28. Романів О. Географія медичного туризму Європи / Оксана Романів// Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний зб. наукових праць – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – Вип. 8(1). – С. 79-84.
29. Савранчук Л.А. Рекреалогія / Л.А. Савранчук, В.Г. Явкін, В.І. Ясенчук.– Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – 92 с.
30. Самойленко А.А. Географія туризма: Учебное пособие/ А.А. Самойленко. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2006. – 368с.
31. Свелеба Н.А., Бігус М.М. Актуальні проблеми туристичного бізнесу в умовах динамічних змін ринкового середовища/ Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.8. – С. 122-126
32. Скоробогатова Т. Лечебный туризм как новая форма туристических услуг / Т.Н. Скоробогатова // Вестник физиотерапии и курортологии. - 2002. - Т. 8, N 2. - С. 113-115
33. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2006. – 260 с.
34. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: Підручник / за заг. ред. В.Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 260 с.
35. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І.Ткаченко. - 2-ге вид., випр. та доповн. - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. - 463 с.
36. Туризм як національний пріоритет : [монографія] / За ред. І. М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 284 с.

37. Федоров В. К. Предпосылки возникновения новых форм лечебно-оздоровительного туризма / В. К. Федоров // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Серия «Экономика и управление». – Т. 24 (63). – 2011. – № 2. – С. 171–179
38. Фурманек М. Нові форми оздоровчого туризму / Мірослав Фурманек // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини.- 2008.- Випуск 24.- С. 364-371
39. Ціборовський О. М. Шляхи систематизації законодавства України у сфері охорони здоров'я / О. М. Ціборовський, С. В. Істомін, В. М. Сорока. – К. : МОЗ, УІСД, 2011. – 72 с.
40. Шевчук І.Б. Сучасні інформаційні технології як фактор розвитку ринку послуг в сфері охорони здоров'я / І.Б.Шевчук, А.В.Шевчук // Інформаційні технології в охороні здоров'я та практичній медицині: IV науково-практична конференція з міжнародною участю, 26-28 травня 2004 р.: тези доповіді. – Київ, 2004. – С.115-116
41. Бікулов Д. Т. Державна політика України щодо розвитку української медицини [Електронний ресурс] / Д. Т. Бікулов // Запоріжжя. – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ptdu/2010_1/files/PD110_18.pdf
42. Валіхновський Ростислав. Медичний туризм епохи глобалізації: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.valihnovsky.blogspot.com>.
43. Володченко Ольга. Каникулы под скальпелем [Електронний ресурс]/ «Влсть денег», ноябрь 2006, №107.- Режим доступу:
<http://www.medicus.ru/balneology/specialist/kanikuly-pod-skalpelem-29477.phtml>
44. Волошенко Леонид. Медицинский туризм изменит лицо современной медицины [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://healthcare.management.com.ua>

45. Громов О. Г. Медичний туризм: основні напрями, фактори, проблеми [Електронний ресурс] / О. Г. Громов // Дніпропетровський НУ ім. Олеся Гончара. – Режим доступу: http://www.ggfdnu.org.ua/publ/sbornik_konferencii_2006/medichnij_turizm_osnovni_naprjami_faktori_problemi/11-1-0-549
46. Деркач С. Закарпаття має шанси стати лідером у розвитку медичного туризму [Електронний ресурс] / С. Деркач // Інтернет-видання UA-Reporter.com. – Режим доступу: <http://ua-reporter.com/novosti/111322>
47. Джангиров А.П. Оздоровительный туризм как доминирующий тип рекреационной активности [Электронный ресурс] / А. П. Джангиров // Управление экономическими системами. – 2011. – № 11. – Режим доступу: <http://uecs.ru/uecs-35-352011/item/758-2011-11-07-06-48-21>
48. Джангиров А. П. Экономический эффект оздоровительного туризма [Електронний ресурс] / А. П. Джангиров // Управление экономическими системами. – 2011. – № 11. – Режим доступу: <http://uecs.ru/uecs-35-352011/item/759-2011-11-07-06-51-11>
49. Здоров'я для всіх: Статистично-інформаційна база даних Міністерства охорони здоров'я України 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/ms_publinfoaccess
50. Кіндрик Т.О. Інноваційна діяльність в туристичному господарстві України [Електронний ресурс] / Т. О. Кіндрик, О. М. Головінов // Економічні науки. – № 15. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64053.doc.htm
51. Концепція розвитку туризму і курортів в Україні [Електронний ресурс] : проєкт.– Режим доступу : <http://tourism.gov.ua/doc.aspx?id=411>
52. Лукьянчук Е. Пациенты без границ [Електронний ресурс] / Е. Лукьянчук. – Аптека. – 2011.– № 818 (7). – Режим доступу: <http://www.apteka>
53. Матеріали надані стоматологічною клінікою «Рікота»
54. Матеріали надані медичною клінікою «Інтерсоно»

55. Медичний туризм [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mediawcenter.com.ua>
56. Медичний туризм: відпочинок чи лікування? Новітні аспекти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tourism/uz/ua>
57. Основные социальные детерминанты здоровья населения Украины (по результатам международного исследовательского проекта НИТТ-CIS) [Електронний ресурс] / И. Даниленко, К. Кизилова, И. Кузина и др. – Режим доступу: http://www.hitt-cis.net/wp-content/uploads/2010/11/НИТТ_Ukraine_Kharkiv_2010.pdf
58. Положення про Державне агентство України з туризму та курортів : Указ Президента України від 08 квітня 2011 р. № 444/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtu.gov.ua/uk/show/polozennja_turizm.html
59. Публікація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publposl_u.htm
60. Сисоєнко І., Як медичний туризм допоможе врятувати економіку України / УП.Життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/04/12/210925/>
61. Стоимость услуг медицинского туризма в странах мира [Электронный ресурс]. – Международный каталог по медицинскому туризму. – Режим доступу: <http://www.intmedtourism.com/ru/treatment-rates/>
62. Тропина Е. А. Особенности управления негативными факторами современного туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: / Е.А. Тропина. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/tropina2.htm
63. Українська асоціація медичного туризму: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – Режим доступу: <http://www.uamt.org.ua>
64. Федоров В. К. Передумови виникнення нових форм лікувально-оздоровчого туризму / В. К. Федоров // Вчені записки Таврійського

- національного університету імені В. І Вернадського. Серія «Економіка і управління». – 2011. – Т. 24(63). – № 2. – С. 171–179
65. Центр туристичної інформації міста Львова: [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.touristinfo.lviv.ua/>
66. Шершньова О.В. Нормативно-правове закріплення видових класифікацій туризму в Україні та їх відповідність міжнародним вимогам [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.naub.org.ua>
67. Cosburn Helen K. Health Tourism «A Continuum of Care» [Electronic resource] / Medical Tourism Magazine. – Jul 15, 2009. – Mode of access: <http://www.healthtourismmagazine.com/article>

**More
Books!**

yes
I want morebooks!

Buy your books fast and straightforward online - at one of the world's fastest growing online book stores! Environmentally sound due to Print-on-Demand technologies.

Buy your books online at
www.get-morebooks.com

Kaufen Sie Ihre Bücher schnell und unkompliziert online – auf einer der am schnellsten wachsenden Buchhandelsplattformen weltweit!
Dank Print-On-Demand umwelt- und ressourcenschonend produziert.

Bücher schneller online kaufen
www.morebooks.de

SIA OmniScriptum Publishing
Brivibas gatve 197
LV-103 9 Riga, Latvia
Telefax: +371 68620455

info@omniscryptum.com
www.omniscryptum.com

OMNI Scriptum

